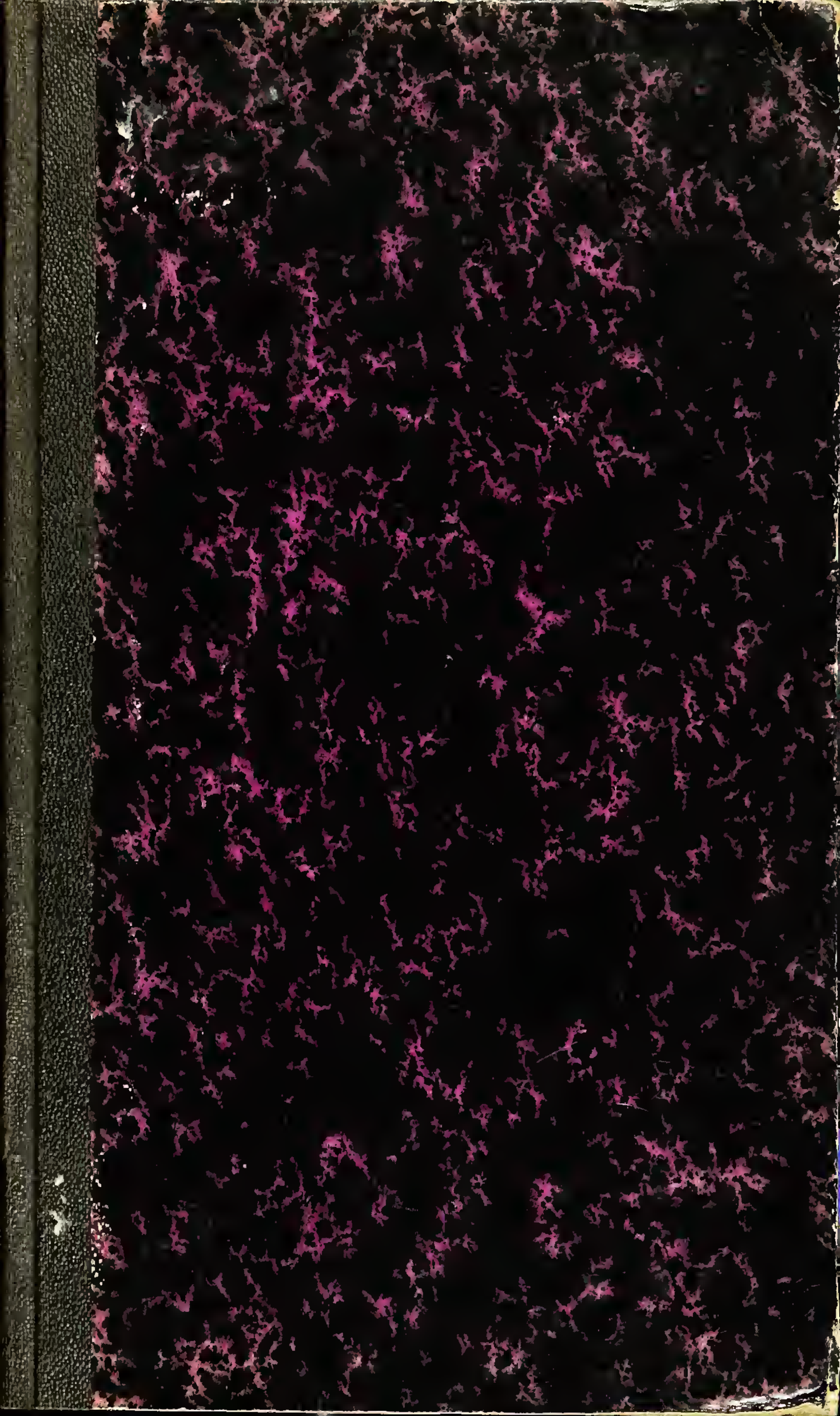

VERHANDELING

OVER DE

VOORBEHOEDMIDDELEN

TEGEN DE

KINDERZIEKTE,

TER GELEGENHEID DER

TWEEDE JAARLIJKSCHE VERGADERING

VAN HET

AMSTERDAMSCH GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER KOEPOK-INENTING VOOR MINVERMOGENDEN,

BIJ HET DOÊN VAN VERSLAG DER VERRICHTINGEN VAN DAT GENOOTSCHAP

Uitgesproken in de Engelsche Kerk, op den 1en. Nov. 1805.

DOOR DEN VOORZITTER

CORNELIUS HENRICUS à ROY,

Medicinæ Doctor.

Te AMSTERDAM, bij

LODEWIJK VAN ES.

MDCCCVI.

AAN HET

MENSCHELIJK GESLACHT

IN HET ALGEMEEN

EN AAN DEN

MINVERMOGENDEN

IN HET BIJZONDER

WORDT DEZE VERHANDELING OPGEDRAGEN

DOOR

DEN SCHRIJVER.

VOORBERIGT.

Eindelijk ziet dan mijne Verhandeling het licht, welke ik op den eerſten November, van het voorleden Jaar, in het openbaar voorgelezen heb. Nimmer ben ik, bij het opſtellen, voornemens geweest dezelve door den druk gemeen te maken. Ik had alleen de gedachte om alles, wat door de voornaamſte Mannen over de Koepokken geſchreven was, te onderzoeken en mij zelve aangaande deze nieuwe ontdekking te onderrigten, om mij van de waarheid of valschheid daarvan te overtuigen. Doch na dat ik dezelve uitgeſproken had, hebben zeer vele mijner Toehoorders, de geheele Vergadering van Directeuren van dit loffelijk Genootſchap en de meesten mijner Vrienden niet opgehouden mij te verzoeken om deze Verhandeling te laten drukken. Ik heb dan aan dit verzoek mij niet langer kunnen onttrekken, en eindelijk het beſluit genomen deze Verhandeling voor een ieder verkrijgbaar te maken.

Het zal, vertrouw ik, niet nodig zijn, in dit Voorberigt veel over de nuttigheid der Koepokken te zeggen, noch iets, bij het geen ik op het papier geſteld heb, te voegen. Wanneer men met aandacht alles gelieve na te gaan, wat ik over dezelve geſchreven, wat ik, met opzicht tot deze kunstbewerking, voorgedragen heb, dan geloof ik genoeg gezegd te heb-

hebben om iemand van het waare nut en voordeel derzelve te overreden. Ik heb ten dien einde alle de voornaamste middelen, welke ter Voorkoming en Uitroeijing der natuurlijke Kinderziekte weleer uitgedacht zijn, overwogen. Ik heb alle deze middelen aan de reden en ondervinding getoetst. Ik heb derzelver werking met den aard en de natuur der Kinderpokken vergeleken, en, zoo ik mij niet bedrieg, getoond, dat alle deze middelen nimmer in staat geweest zijn de natuurlijke Kinderziekte voortekomen, veel minder te vernietigen. Ik heb eindelijk, uit den loop en werking der Koepokken, betoogd, dat zij het wezenlijk zijn, die de vreesselijke Kinderziekte voorkomen, ja inderdaad uitroeijen kunnen. Ik vleije mij over deze Stof zoo veel aangehaald te hebben, als ter opheldering dienen kan, ook heb ik alle moeite aangewend, om mijne Toehoorders van de waarheid der zaak te overtuigen.

Dit alleen oordeel ik nog nodig te hebben hier bij te voegen, dat, in weerwil van alle valschelijk verspreide geruchten en geopperde zwarigheden, de Koepokken, in onze Stad, dagelijks meer en meer bijval vinden, en dat vooral de gemeene man zich meer en meer beijverd, om zijn kroost, door deze kunstbewerking, voor de Kinderziekte te behoeden. De toeloop van minvermogenden bij ons Instituut word, van dag tot dag, grooter. Zeer vele worden van de wezenlijke nuttigheid der Koepokken, hoe langer hoe meer, overtuigd en weigeren niet langer hun vertrouwen op dezelve te stellen,

voor-

voornamelijk daar niemand, tot heden toe, eenig kwaad gevolg van dezelve ondervind, en daar'er, tot op dezen dag, geen voorbeeld bekend is van iemand, die, na de echte Koepokken doorgeſtaan te hebben, van de waare natuurlijke Pokken aangetast geworden is. Alles, wat men daar van, ten minſte bij ons Genootſchap, verteld heeft, is altoos verdicht en buiten de waarheid bevonden, en veeltijds alleen uitgedacht om mistrouwen, bij den gemeenen man, te bewerken, en daar door de Koepokken te doen vervallen. Directeuren hebben, bij alle dergelijke verſpreide geruchten, altoos getracht zich van de waarheid der zaak te overtuigen, en hebben, zoo wel in Perſoon als door eenige der werkende Leden, die gevallen doen onderzoeken; en bij het naauwkeurigſte onderzoek is het altoos gebleken, dat het Uitſlag, het welk men voor waare Kinderpokken had uitgeroepen, niets anders dan uitſlag van valſche, of waterpokken, geweest is.

Te regt heeft daarom de onſterſelijke JENNER, *bij gelegenheid dat hem, in het begin van dit loopende Jaar, uit erkentenis voor zijne uitmuntende dienſten, welke hij, door zijne ontdekking, aan het menſchelijk geſlacht bewezen heeft, het Burgerregt der Stad* Londen, *in een gouden doos geſchonken wierd; geantwoord*: het genoegen, dat ik gevoel, word nog aanmerkelijk grooter door de bedenking, dat het getuigenis, het welk gij, zoo even, in den naam van het groot en aanzienlijk ligchaam, dat gij vertegenwoordigt, ten voordeele van de Koepok-inenting hebt

hebt afgelegd, zal kunnen ſtrekken tot een tegenwigt tegen die pogingen, welke men onlangs in het werk geſteld heeft om haren voortgang te hinderen. — Pogingen, die, gelijk ik ſtoutelijk verzekeren durf, geheel en al, of in onkunde of in vooroordeel, derzelver oorſprong hebben — De verdienſten van het inenten der Koepokken zijn thans zoo wel gevestigd en zoo algemeen erkend, dat ik wel verzekerd ben, dat de bemoeijngen van het kleine aantal dwalenden of bedriegers, die 'er zich nog tegen blijven verzetten, hoe groot een kwaad zij voor het tegenwoordige ook doen mogen, nimmer in ſtaat zullen zijn om deszelfs eindelijke algemeene invoering te verhinderen (*a*)

Met regt heeft daarom ook de beroemde Utrechtſe Hoogleeraar M. VAN GEUNS, *bij het nederleggen van de waardigheid van* Rector Magnificus, *op den* 24[en]. *April laatstleden, eene latijnſche Redevoering gedaan* over de zeer gewenschte uitroeijng der Kinderpokjes, die men, voornamelijk van de Koepok-inenting, t'eeniger tijd moge hopen; *eene Redevoering welke wij, met verlangen, door den druk gemeen gemaakt zien.*

Ik heb dan, om deze reden ook voornamelijk, niet langer willen afzijn mijne Verhandeling te laten drukken, op dat dezelve ſtrekken moge om die geenen, welke van

(*a*) *Zie algemeene Schiedamſche Courant van den* 11. *Februarij*, 1806. *No. XXI.*

van de nuttigheid der Koepokken, in het voorkomen der Kinderziekte, noch niet overtuigd zijn, overtehalen om eindelijk zichzelve of de hunnen, aan die heilzame kunstbewerking te onderwerpen, en daar door tegen het gevaar der natuurlijke Pokken te beveiligen; het geen thans zoo veel te dringender is, daar zich die gevreesde Ziekte, in onze Stad, weder begind te vertoonen, en die, wanneer zij eenigen voortgang maakt, in dit ſaizoen vooral, zeer ligtelijk allergevaarlijkst zoude kunnen worden.

Dat dan vooral de minvermogenden, voor wien alleen ons Genootſchap opgerigt is (want men moet niet ontveinzen, dat 'er inderdaad zeer vele zich bij ons vervoegen, die onder de klasſe van minvermogenden niet behoorlijk kunnen gerekend worden, en die zeer wel in ſtaat zouden zijn eene geringe belooning aan hunne Geneesheeren, of aan den een of ander onzer werkende Leden, indien zij dezen daartoe zouden verkiezen, voor hunne moeite en zorg te geven) de gelegenheid niet laten voorbijgaan, om hun kroost voor de woede der moorddadigſte Ziekte te bewaren. — Wat kan immers voor deze Lieden wenſchelijker zijn, dan de gezondheid hunner kinderen, die eenmaal door den arbeid hunner handen zich het noodige onderhoud zullen moeten verzorgen. — De grootſte rijkdom van deze klasſe van Inwoonderen beſtaat in gezonde ledematen en genoegzame ligchaamskrachten. -- Aan een ieder ondertusſchen is het maar al te veel bekend, hoe dikwijls de Kinderziekte den mensch van het ge-

gebruik der nuttigste zintuigen beroofd; hoe menigmalen de ongeneeslijkste kwalen der borst, na dezelve, overig blijven; hoe niet zeldzaam door de kwaadaartigste Napokken, armen en beenen, voor altoos, het gebruik verliezen, om niet te spreken van de afschuwelijkste mismaaktheden, die, door deze pestachtige Ziekte veroorzaakt worden, noch van de benauwdheid en pijnelijkheid, waar mede de Ziekte zelve veeltijds verzeld gaat, wanneer 'er een groot aantal Pokken, hoewel van een goedaardig soort, plaats heeft.

Dat een ieder zich dit akelig, doch waarachtig tafereel voor oogen stelle, en daarbij vergelijke de geringe en niets beduidende ongesteldheid, die de Koepokken te weeg brengen; dat hij daar bij bedenke, dat onder-tusschen deze ligte ongesteldheid voldoende is, om het gevaar der natuurlijke Kinderziekte voortekomen, ja dat 'er nimmer een eenig mensch de Kinderziekte gekregen heeft, na dat hij de echte Koepokken heeft doorgestaan; en wie is 'er dan, die zich nog langer aan deze heilzame kunstbewerking zal willen onttrekken!

Amsterdam 7 Augustus, 1806.

ZEER GEËERDE, ZEER AANZIENLIJKE TOEHOORDERS!

Dat men ten allen tijd getracht heeft zoodanige Ziekten voortekomen en te verdrijven, welke door Aanſteking of Beſmetting zich voortplanten, en op die plaatſen, alwaar dezelven ontſtaan, ontelbare ſlagtoffers veroorzaken, behoeft zeker geen breedvoerig bewijs. — De vroegere zoo wel, als de latere gedenkſchriften geven ons daarvan menigvuldige voorbeelden.

Zoo leest men in de gewijde Bladeren, dat MOZES van God zelve wetten ontfangen heeft, niet alleen ter bewaring der gezondheid van het, door Hem, uitverkoren Israëlietiſche Volk, maar ook vooral ter voorkoming van beſmettelijke Ziekten, die zoo lig-

ligtelyk onder de bewoners van warme en heete gewesten, gelijk de Israëlieten waren, zouden kunnen verſpreid worden. — Zoo vind men in het leven van den Vader der Geneeskunde, HIPPOCRATES, die ruim 400 Jaaren voor onze tijdrekening geleeft heeft, aangeteekend, dat hij, naar Athenen ontboden zijnde, om de Pest, welke aldaar hevig woedde, en eene groote menigte van menſchen deed omkomen, te verdrijven, beval groote vuren aanteſteken, waarin vele welriekende zaken ter verbranding geworpen moesten worden, ten einde daardoor de beſmetting der lucht te verbeteren, en aldus die vreesſelijke Ziekte te doen ophouden.

Dan niemand behoeve in de oudheid voorbeelden op te zoeken, om ons gezegde te bevestigen, daar wij in onze dagen, helaas! het grootſte, het ſprekendſte bewijs voor handen hebben. Wie is 'er onder ons onbewust van de ſchrikkelijke uitwerkingen der zoogenaamde Gele Koorts, welke zich eerst in *Noord-America* ſedert weinige jaren vertoonde, en nu, binnen kort, het magtig Rijk van *Spanje* zoo deerlijk geteisterd heeft, en, het geen de Voorzienigheid, tot dus verre, heeft verhoed, gansch *Europa* gedreigd heeft aantevallen, indien niet de krachtdadigſte middelen waren aangewend geweest, en nog worden, om deze ijsſelijke Ziekte afteweren en voortekomen! Ja, M. H.! men ziet bijna alle Mogendheden zich beijveren, om middelen te beramen, ten einde

de-

deze dreigende plaag te verdrijven. — Deze zaak is te over bekend, om uwe Aandacht hier langer mede bezig te houden; terwijl 'er reeds eene menigte Schriften, in verſcheide Talen, uitgegeven zijn, zoo om den waaren aard dezer Ziekte op te ſporen, als om middelen aanteraden, waardoor de zelve kan voorgekomen worden. — Ik kan echter niet met ſtilzwijgen voorbijgaan, dat 'er binnen weinige dagen eene vrije vertaling van een Hoogduitsch Werkje van den Hoogleeraar FEILER, te *Altdorf*, over dit onderwerp uitgekomen is, welke vertaling de Heer KIRCHNER, een waardig werkend Lid van ons Genootſchap, met eene daar toe betrekkelijke Voorreden, heeft uitgegeven, in welke Voorreden, zoo wel, als in het werk van den Heer FEILER zelve, de noodzakelijkheid aangetoond word om alle zorg aan te wenden, ten einde deze zeer beſmettelijke Ziekte af te weren. (1)

En wat is ook natuurlijker, dan dat men, in tijden van heerſchende kwaadaardige en beſmettelijke ziekten, niet alleen alles aanwend, om zich zelve daar voor te beveiligen, maar dat ook die geenen, welke in het Beſtuur van dergelijke ongelukkig bezochte Landen geſteld zijn, door wijze maat-

(1) Oproeping aan alle Regeringen, Magiſtraats-perſonen en Artzen, met opzicht der Maatregelen tegen de gele Koorts te beramen, naar het Hoogduitsch van JOH. FEILER, vrij gevolgd, en met eene daartoe betrekkelijke Voorrede uitgegeven door J. W. KIRCHNER, *Amſterdam* 1805.

maatregelen en gepaste middelen, dusdanige ziekten trachten te verbannen, en, indien het mogelijk ware, uit te roeijen. — Op zulk eene wijze is immers de Melaatschheid, door zoodanig eene handelwijze is de Pest, door dergelijke voorzorgen zijn meer andere besmettelijke Ziekten uit Europa verbannen, zoo dat men niets meer dan de namen dezer ziekten in de gedenkschriften heeft overgehouden.

Dat men ondertusschen tegen alle besmettelijke, en niet minder gevaarlijke ziekten niet even zorgvuldig gewaakt heeft, en dat men niet altijd genoegzaam getracht heeft dezelven voortekomen of te vernietigen, bewijst, onder anderen, overtuigend die vreesselijke Ziekte, welke men gewoon is de Kinderpokken te noemen. — Deze Ziekte immers, die, in kwaadaardigheid en in besmetting, voor geene andere ziekte, zelfs niet voor de pest gerekend moet worden te wijken; die sedert twaalf eeuwen, dat zij bekend is, misschien meer menschen alleen heeft doen omkomen, dan alle heerschende ziekten, in dien tusschentijd, gezamenlijk hebben doen sneven; wier geweld zoo groot is, dat men, zoo als de Hoogleeraar VAN GEUNS aanteekend, (2) van duizend sterfgevallen, tachtig, en dus, van twaalf dooden, één aan de vernieling der Kinderziekte moet toeschrijven, en die, volgens de naauwkeu-

(2) De Staatkundige handhaving van der Ingezetenen Gezondheid en Leven, door M. VAN GEUNS, Amst. 1801. pag. 719.

keurigfte fterflijksten in Europa, jaarlijks 400000 menfchen uit het leven rukt, het welk in den tijd van eene eeuw 40 milloenen menfchen uitmaakt (3); deze Ziekte, zeg ik, blyft nog in onze dagen, op vele plaatfen, ja bijkans de geheele wereld door, woeden, en men is tot heden toe nimmer 'er op uit geweest, om, in het algemeen, middelen aan te wenden, om dezelve te verdrijven of uit te roeijën.

Maar wat mag de reden zijn, waarom men meerdere onverfchilligheid en mindere bevreesdheid toond voor deze, dan voor zoo veele andere befmettelijke ziekten? Zeer breedvoerig is hier over de Heer VON PUFENDORF, Luitenant in het Koninklijk Groot-Brittannifche en Keurvorftelijke Bronswijk-Luneburgfche zesde Infanterie Regement, die in een bijzonder Werkje (4), waar van wij in het vervolg nader zullen fpreken, de voornaamfte oorzaken van deze onverfchilligheid opteld, en dezelven te regt aan algemeene vooroordeelen toefchrijft.

In de eerfte plaats fteld hij de ingebeelde onmogelijkheid om deze Ziekte voor te komen, omdat, volgens dit begrip, de Pokken als aangebooren worden gehouden.

In de tweede plaats noemd hij het verkeerd denkbeeld, dat de gantfche dampkring van eene plaats, alwaar deze Ziekte heerscht, befmet is, en dus de befmetting niet kan vermijd worden.

Het

(3) Zie Die Kuhpocken von J. J. BREMER, Berlin 1804. pag. 1. in de eerfte Voorrede.

(4) Ausführbare Vorschläge zur gänzlichen Vertilgung der Blattern, &c. Braunschweig, 1792. p. 32. & Seqq.

Het derde vooroordeel is, dat de kleederen en alle andere zaken besmettend worden, wanneer zij zich in de lucht bevinden die met de uitwaasseming der Pokken bezwangerd is; iets het geen men te voren niet kan zien en waardoor dus de besmetting niet altoos kan voorgekomen worden.

Het vierde vooroordeel ontstaat uit het dwalend begrip als of het beter ware de kinderen aan het gevaar der natuurlijke besmetting bloot te stellen, dan ze hun leven lang, in de vrees voor de Ziekte, te laten blijven, hoe onzeker men ook wegens de uitkomst wezen mag.

Voegdt hier met PAULET (5) bij; *onze achteloosheid met betrekking tot de uitwerking van de besmettelijkheid dezer Ziekte; het geen oorzaak is, dat dezelve zich zoo lang onder ons heeft staande gehouden, en dat zij allengs doorgedrongen is in verscheide plaatsen, alwaar zij nooit voorheen geweest was.*

Het zal niet nodig zijn, M. H.! U de ongerijmdheid van alle deze vooroordeelen aantetoonen, of dezelve te wederleggen, daar voor eerst zulks in mijn plan niet te stade komt, en daar dit ten andere door VON PUFENDORF zelve gedaan is, en daar, boven dien, de onbestaanbaarheid van de meeste dezer vooroordeelen op eene zeer beslissende wijze door den Heer HAYGARTH (6) is aangetoond.

Met

(5) Onderrichting voor het algemeen, nopens deszelfs allergrootste belang of kunst om zich voor de Kinderziekte te beveiligen, door M. PAULET, Amst. p. 3.

(6) Recherches sur les moyens de prévenir la petite-vére-

Met regt zegt ondertusſchen nog VON PUFENDORF, dat het tegenſtrijdige gedrag der geneeskundigen ook zeer veel toegebragt heeft om deze zaak met onverſchilligheid te beſchouwen (7); want terwijl zij over dit onderwerp in oordeel zeer veel met elkander verſchillen, en eenige weinige verlichte mannen zich voor de voorbehoeding dezer Ziekte beijveren, terwijl een aantal anderen zich tegen alle voorbehoeding verzetten, en zelve niet ſchromen de ganſche Voorbehoedingsleer voor een verdichtſel te houden, zoo heeft zulks niet nagelaten den gemeenen man in onzekerheid te brengen, en alles wat hier toe betrekking heeft, voor ontoereikend en vruchteloos te doen doorgaan.

Men moet zich echter niet verbeelden, dat men, gedurende al den tijd, dat deze geeſel van het menschdom gewoed heeft, nooit gedacht zou hebben dien voortekomen en te overmeesteren. Neen, M. H.! zulks te willen ſtaande houden, zou der waarheid voorzeker te kort doen, en duidelijk toonen, dat men in de geſchiedenis der Geneeskunde weinig ervaren is, en dat men eene zeer geringe kennis draagt van al dat geen, het welk, betrekkelijk daartoe, is aangetekend; terwijl men van de vroeg-

role naturelle, & procédés d'une Société établie à Chester pour cet objet; & pour rendre l'inoculation generale. Traduit de l'Anglois par M. DE LA ROCHE à Paris 1786. op verſcheide plaatſen.

(7) l. c. p. 52.

vroegste tijden af getracht heeft door ontelbare middelen de woede dezer Ziekte te stuiten en deszelfs besmetting af te weren. — Daar men nogtans in het voorkomen en uitroeijen van de Kinderpokken, tot heden toe, minder gelukkig geweest is, dan van zoo vele andere besmettelijke Ziekten, heb ik gedacht het niet ongepast te zullen wezen, U, M. H.! in dit uur, bestemd om verslag te geven van het geen, gedurende dit afgelopen Jaar, in ons Genootschap, merkwaardigs is voorgevallen, bezig te houden *Met een onderzoek der Voorbehoedmiddelen tegen de Kinderpokken.*

Ik heb dus voorgenomen, vooreerst aan te wijzen de voornaamste middelen, welke ter voorkoming en uitroeijing dezer Ziekte, tot op onzen tijd toe, in gebruik geweest zijn. — Ten tweede zal ik onderzoeken de reden, waarom deze middelen eenen ongunstigen uitslag gehad hebben.—Ten laatste zal ik trachten te doen zien, dat het heden eindelijk gelukt is een onfeilbaar middel te ontdekken, waar door die moorddadige Ziekte geheel en al uit ons midden zal kunnen verbannen worden.— Ik verzoek hierbij uwe aandacht

Wanneer men de voornaamste Schrijvers naziet, welke zich beijverd hebben om middelen aan de hand te geven, waardoor men de Kinderziekte kan voorkomen en wegnemen, komt zeker in de eerste plaats in aanmerking RHAZES, die reeds in het Jaar 942 ge-

geſtorven is. Deze geleerde Arabier, die, zoo als VAN SWIETEN zegt (8), de eerſte geweest is, welke eene volledige en naauwkeurige beſchrijving van deze Ziekte gegeven heeft, handeld in een bijzonder, en, wel in het vijfde Hoofdſtuk, over de Voorbehoeding, en prijst daar toe voornamelijk aan, het zindelijk houden van het Ligchaam; het dikwils waſchen en baden van het zelve; eene gepaste levensregel en verder eenige geneesmiddelen, waaronder de Kamfer één der voornaamſte is.

JAN RUDOLF GLAUBER, een vermaard Scheikundige van de zestiende eeuw, beroemd zich, door zijn Panacea, (het welk uit Spiesglas, Salpeter en Zout van Wijnſteen was te zamen geſteld) het Pokſmet bij de geboorte geheel te kunnen uitdrijven (9).

JACOBUS TRUNCONIUS, een Geneesheer te *Florence*, heeft in het Jaar 1593 een Tractaat uitgegeven, onder den titel: *De custodienda puerorum ſanitate*, waarin hij, onder anderen, in een Aanhangſel over de Kinderpokken en Mazelen handelende, zegt (10): dat door den damp van eenige welriekende Kruiden, zoo als rozen, laven-

(8) Comment. in aphor. Boerhaavii, Tom. 5. pag. 3.

(9) Zie Proeve over de Voorbehoeding der Kinderpokjes, door IMAN JACOB VAN DEN BOSCH, te Leijden, 1770. pag. 44.

(10) Pag. 246.

vendel, ſtorax, hijzop, majorana, kruidnagelen en meer andere, in het vuur geworpen, in de kamer, waar de kinderen zich ophouden, vooral ten tijde van beſmetting, het ſmet dezer ziekte verdreven wordt.

De Ridder DIGBIJ, die den 11 Maart 1665, in den ouderdom van zestig Jaaren te *Londen* overleden is, beweerde, dat de Kinderpokjes alleen uit het bloed, het geen, na het afbinden der navelſtreng bij eerstgeboren Kinderen, in dezelve terug blijft, haren oorſprong namen, en ſteld voor dit bloed zorgvuldig, voor de ontbinding, uit te drukken, om daar door deze ziekte voortekomen (11.)

MICHAEL ETTMULLER, beroemd Hoogleeraar te *Leipzig*, en aldaar in het jaar 1664 geboren, prijst het gebruik van de tinctuur van mirre, als een beproefd middel tegen de Kinderziekte, ten ſterkſte aan. Waarbij hij, ter voorkoming dezer Ziekte, even nadrukkelijk, aanbeveeld het verzoete kwikzilver met jalappe vermengd (12).

HER-

(11) Zie FRED. GEORG. AUG. BOUCHHOLTZ analecta de variolis Specimen primum, quo continentur variæ de variolarum origine hypotheſes, et præcipua conſilia medico-politica de variolis exstirpandis lata, Götting. 1790. p. 52. En mémoire ſur les moyens à employer pour s'oppoſer aux ravages de la variole, à Paris 1780. par M. MARET.

(12) Zie Send-ſchreiben von der Ausrottung derer Kinder-Blattern von FR. CAS MEDICUS, Franckfurth 1763. p. 89

HERMANNUS BOERHAAVE, het ſieraad van de vorige eeuw, gelooft, dat men een eigenaardig middel tegen deze Ziekte zoude kunnen vinden in eene vermenging van kwik en ſpiesglas (13).

THEOPHILUS LOBB, de tijdgenoot van BOERHAAVE, ſchrijft in zijn groot werk over de Kinderziekte, dat hij, bij verſcheide menſchen, die nooit de Ziekte gehad hadden, dezelve nimmer heeft zien ontſtaan, hoewel zij zich langen tijd bij zoodanige Zieken opgehouden, ja in het zelve bed met hen gelegen hadden, wanneer zij tweemaal daags een half drachma *Æthiops Mineralis*, het welk uit kwik en zwavel bereid wordt, gebruikten. (14)

ROSEN VAN ROSENSTEIN beroept zich op het nut van eenige pillen, die uit calomel, kamfer, aloë en quajac zamengeſteld worden, en zegt, dat alle de Kinderen, aan welken hij in het Jaar 1744, wanneer 'er te *Upſal* zeer kwaadaardige Pokken heerschten, die pillen liet gebruiken, of geene Pokken, of dezelven zeer ligt kregen. (15)

GEORGIUS BERKELEIJ, Bisſchop van *Coijne* in *Ierland*, heeft in het Jaar 1744. te *Londen* een Werk-

(13) Aphorismi de cognoscendis & curandis morbis, Aph. 1392.

(14) Traité de la petire vérole par Th. Lobb. à Paris 1749. Tom 1. Chap. 9. pag. 284. & ſeqq.

(15) Anweiſung zur Kenntnis und Cur der Kinderkrankheiten, aus dem Schwediſchen überſetzt von JOH. ANDR. MURRAIJ, Götting. 1768. p. 177. en in hetzelfde werk, vertaald door den Hoogleeraar E. SANDIFORT, 2de uitgave, 1ſte d. bladz. 313.

Werkje uitgegeven over het nut van het teerwater, waarin hij het vermogen van hetzelve, om de Kinderziekte tegen te gaan, aantoond; hetwelk naderhand, door proeven van THOMAS PRIOR, Schildknaap, is bevestigd (16.) Gelijk zulks ook de nadere proeven van Doctor CANTWELL, van *Schotland* zullen bekragtigen (17).

ALEXANDER MONRO, Professor te *Edenburg*, teekend, in zijn antwoord over de inenting der Kinderpokken in *Schotland*, aan de Commissarissen van de Geneeskundige Faculteit te *Parijs*, in eene nota, aan, dat men met de jeneverbeziën, als een bad gebruikt, of op het vuur geworpen, proeven had zien nemen, die derzelver vermogen, om de Kinderziekte voortekomen, schenen te bewijzen (18).

De Palts-Tweebrugsche Hofraad FREDRIK CASIMIR MEDICUS, een man door verscheide geleerde Werken bekend, prijst in zijne brieven *über die Ausrottung der Kinderblattern*, als het zekerste middel aan de tinctuur van kina, in het een of ander gedistelleerd water toegediend (19). Ande-

(16) Verhandeling over de genezende kragten van Teerwater, door G. BERKELEIJ, gestaafd &c. door TH. PRIOR, uit het Engelsch, Amsterd. 1747.

(17) Rosen van Rosenstein, l. c. p. 175.

(18) Anoccount of the inoculation of small Pox in Scotland, bij Alex. Monro Senior. Edimburgh. 1765. pag. 9.

(19) Sammlung von Beobachtungen aus der Arzneijwissenschaft, Zurich 1766. 2 B. pag. 715 en Seqq.

dere hebben de kina wederom met andere middelen vereenigd.

J. PAULET, die een breedvoerig werk over de Kinderziekte in het Jaar 1768. in twee deelen heeft uitgegeven (20), en die zoo als wij in het vervolg zien zullen, een geheel anderen weg voorgeslagen heeft om de Kinderziekte uitteroeijen, over de middelen handelende, die ter voorkoming aangeraden worden, schijnt boven alle anderen den voorrang te geven aan die bereiding der kwik, welke men *Mercurius dulcis*, of *Panacea mercurialis* gewoon is te noemen.

Hoe zich IMAN JACOB VAN DEN BOSCH beijverd om de nuttigheid der mercuriaal- en spiesglasmiddelen tot het oogmerk aan te prijzen, blijkt genoeg uit zijn Werk, genaamd: *Proeve over de Voorbehoeding der Kinderpokjes*, waarin hij alle zijne belezenheid en alle zijne geleerdheid in het werk steld om zijn gevoelen te staven (21).

Sommige, zoo als de Munstersche Doctor SAALMAN (22) en Doctor HEERDEGEN (23), die de

(20) Histoire de la petite verole, avec les moyens d'en préserver les Enfans & d'en arrêter la Contagion en France, par M. J. J. Paulet à Paris 1768. tom. 1 pag. 331.

(21) l. c. variis locis.

(22) Descriptio variolorum & morbillorum, Monasterii in Westphal. 1790. p. 49 & 50.

(23) Comm: med. de variolarum exstirpatione, Altorfii 1783. pag. 27.

de oorzaak dezer *Ziekte*, in het eten van dierlijke ſpijzen gezocht hebben, hebben het onthouden van dusdanige voedſels, vooral in de tedere jeugd, als een behoedmiddel tegen de Kinderpokken aangeprezen.

Ziet hier, M. H! de voornaamſte Voorbehoedmiddelen opgenoemd, welke ſedert verſcheide eeuwen, ja men kan zeggen ſedert dat de Ziekte zich algemeen verſpreid heeft, aangewend geweest zijn, om, voor de Kinderpokken, te beveiligen.

Gemakkelijk zoude het zijn deze lijst te vermeerderen, doch daar dit den tijd nutteloos zoude verſpillen, en uwe aandacht vruchteloos vermoeijen, geloof ik beter te zullen doen U ook bekend te maken met de overige middelen, welke naderhand uitgedacht zijn, niet alleen om de Kinderziekte voor te komen, maar ook dadelijk uitteroeijen. — Daar men nu al ſpoedig ontdekte, dat alle de opgemelde Hulpmiddelen, met hoe veel verzekering ook aangeprezen, en door welke groote mannen ook voorgeſlagen, meestal onvoldoende, of ten minſte zeer onzeker waren, om het groot oogmerk te bereiken en den Mensch, aan wien men dezelven toediende, voor de ziekte wezenlijk beveiligd te kunnen houden, en daar men, door nadere overweging en verdere in het werk geſtelde proeven, volkomen overtuigd wierd, dat deze Ziekte ſlechts ééne oorzaak heeft, te weten de Beſmetting, en dat zij zich alleen, door beſmetting,

ting, gelijk de Pest, voortplant, zoo als dit, onder vele andere Schrijvers, breedvoerig aangetoond heeft de Heer PAULET (24), en zulks, voornamelijk, door den Heer HAIJGARTH, allerovertuigendst, bewezen is (25), is men genoodzaakt geworden eene andere wijze van handelen uit te denken, die met den aard der Ziekte meerder overeenkomst zoude kunnen hebben. — Men heeft dan eindelijk twee verſchillende manieren voorgeſlagen, om het gevaar te ontwijken, ja wat meer is, om de geheele Ziekte te verbannen. — De eerſte beſtaat in eene naauwkeurige Afzondering der zieken en in eene zorgvuldige vermijding van alles wat de ziekte door beſmetting kan voortplanten en mededelen, even gelyk men ten tijde van pest en andere beſmettelijke ziekten gewoon is te handelen. — De tweede beſtaat in eene kunſtige mededeeling der Ziekte, ik meen de Inenting der Kinderpokken.

Laat ons nu, tot het tweede gedeelte van onze Verhandeling overgaande, de reden onderzoeken, waarom alle deze middelen nimmer voldoende geweest zijn om de Ziekte voor te komen, veel minder om dezelve uit ons midden te verbannen.

Om dan, in een geregelde order, in het Onderzoek der Voorbehoedmiddelen te kunnen voortgaan, zal het wel het gevoegelijkſte zijn, alle de zoo even opge-

(24) Onderrichting voor het algemeen, pag. 10 en Seqq.
(25) Recherches, pag. 15 en Seqq.

genoemde Behoedmiddelen in twee Hoofd-Klasſen te verdeelen: in algemeene namelijk en in bijzondere.

Tot de algemeene kunnen wij gevoegelijk brengen alle dusdanige Behoedmiddelen, welke bij alle heerſchende en beſmettelijke ziekten, ongeacht den waren aard derzelve, met vrucht kunnen aangewend worden, en niet gerekend kunnen worden eenige bijzondere eigenſchap te bezitten, om voor deze Ziekte meerder, dan voor eene andere te behoeden.

Zoodanige algemeene Voorbehoedmiddelen zijn de zulke, welke van den tijd van RHAZES af tot op den huidigen dag aangeraden zijn, b. v. het zindelijk houden van het Ligchaam; het dikwils waſchen en baden van hetzelve; het verbeteren van den dampkring door ſpecerijachtige dampen, zoo als wij gezien hebben dat TRUNCONIUS reeds bevolen heeft; eene gepaste en met de gezondheid overeenkomende levensregeling en verder een geſchikt beſtier van de zes zoogenaamde niet natuurlijke zaken, door welke, in het algemeen, de gezondheid bewaard, de ongeſteldheid verbeterd en de ziekten afgeweerd worden.

Dat men van dusdanige algemeene Behoedmiddelen weinig heil ter voorkoming der Kinderziekte, in het bijzonder te wachten hebbe, en dat dezelven ook geene bijzondere uitwerking op onze Ziekte kunnen te weeg brengen, zal, zoo ik vertrouw, geen breedvoerig bewijs nodig hebben, en kunnen

wij

wij dus deze klasſe van Behoedmiddelen met verder ſtilzwijgen gerustelijk voorbijgaan.

Van meerder aanbelang zijn, en meerder aandacht vorderen voorzeker de bijzondere Voorbehoedmiddelen, als kunnende geoordeeld worden met den aard der *Ziekte* meerder overeenkomst te hebben, en dus ter voorkoming of uitroeijng met meerder ſchijn van voordeel aangewend te kunnen worden.

Deze bijzondere Voorbehoedmiddelen moeten, naar mijn inzien, wederom drieledig verdeeld worden.

Tot de eerſte Verdeeling dienen gebragt te worden alle middelen, welken geroemd worden eene ſpecifieke kragt en vermogen te bezitten, om de ſtof der Kinderpokken zelve aan te tasten, onder te brengen en zoodanig te vernietigen, dat de perſoon, aan wien deze hulpmiddelen toegediend zijn, voor deze Ziekte altoos zal beveiligd blijven.

De tweede Verdeeling bevat die Behoedmiddelen, welke voor beſmetting bewaaren, zonder eenige middelen ter vernietiging der Pokſtof te gebruiken; hiertoe behoord de Afzondering der zieken van de gezonden en eene vermijding van alles wat de Ziekte, door beſmetting, kan voortplanten.

De derde Verdeeling handeld van de kunſtige mededeeling der Ziekte, dat is de Inenting derzelve.

In de eerste plaats komen dan nu in aanmerking die Voorbehoedmiddelen, welke verondersteld worden eèn specifiek vermogen te bezitten om de Pokstof te vernietigen. Hier worden dus gevorderd *antidota*, tegengiften, waarom VAN DEN BOSCH (26) deze Voorbehoeding ook noemd *methodus prophylactica per antidota*, voorbehoeding door tegengiften.

Dog voor dat wij tot het onderzoek dezer middelen overgaan, moet ik opmerken, dat RHAZES reeds de Voorbehoeding in twee verschillende tijdperken verdeeld heeft; het eerste tijdperk is voor dat de Pokken zich vertoonen; het andere, nadat zij te voorschijn gekomen zijn, gelijk het opschrift zelve van het vijfde Hoofdstuk van dien Schrijver aanduid. Het zelve luid: *de præservatione a variolis, priusquam appareant; et de modo impediendi, quo minus multiplicentur, postquam apparuerint.* — IMAN JACOB VAN DEN BOSCH heeft meer dan achthonderd Jaaren na RHAZES dezelve onderscheiding gemaakt, zeggende: *de Voorbehoeding is insgelijks tweeledig; of afweerende, voor en al eer het Pokſmet in het Ligchaam ontvangen en medegedeeld is; of onderbrengende en verzachtende, wanneer het zijne uitwerking in 's menschen ligchaam reeds doet gevoelen, en de Natuur van haren kant zich daar van zoekt te ontdoen, en het zelve tracht uittedrijven. De eerste is* de

(26) Proeve &c. pag. 169.

de eigenlijke gezegde genezende Voorbehoeding door tegengiften; de andere de genezende Voorbehoeding door oplosſing: beide hebben zij het dooden en te onderbrengen van het gif ten doel, of eene verzachting van de toevallen, die door de prikkeling van hetzelve, geboren worden, om eenen dikwijls onvermijdelijken dood, kan het zijn, afteweren (27).

Men ziet dus, dat dit gevoelen, gedurende eenen tusſchentijd van zoo vele eeuwen, heeft blijven ſtand houden, en dat men, in dit opzicht weinig, of geene verandering gemaakt heeft.

VAN DEN BOSCH, die de duisterheid van deze Stelling zeer wel begrepen heeft, heeft zich alle moeite gegeven, om dit zijn gezegde te ſtaven; doch, met eerbied voor 's Mans kunde en geleerdheid, moet ik bekennen, niet te kunnen begrijpen, hoe men een vergif in het ligchaam van een mensch zal tegengaan, voor dat het in het zelve aanwezig is. Ik verſta volſtrekt niet, hoe een tegengif als tegengif zal kunnen werken, hoe het een zeker vergif zal kunnen aantasten, en op de eene of andere wijze, men ſtelle welke men ook wil, dooden of vernietigen, zoo het vergif niet dadelijk plaats heeft. Maakt U een denkbeeld, welk gij ook wilt, van eenig zamengeſteld ligchaam, het geen gij door eene ſcheikundige bewerking zult willen ont-

(27) Proeve &c. ibid.

ontleden; ſtelt, op eene en dezelfde tafel, het ligchaam, het welk gij ontleden wilt, en het ligchaam, het welk de ontleding zal bewerken; zullen deze twee ligchaamen elkander aandoen, zoo lang zij in geene onmiddelijke aanraking gebragt, zoo lang zij niet beide te zamen gemengd worden, en daar door aan het ontledende ligchaam gelegenheid gegeven word om het andere te ontleden? VAN DEN BOSCH zoekt wel zijn gezegde te bekrachtigen door het geen BOERHAAVE, over de vergiften handelende, aanteekend (28), alwaar die groote man zegt, dan men het gif, het geen ons medegedeeld zal worden, moet pogen te verbeteren. Doch indien men hier door (*corrigere*) *verbeteren*, verſtaan moet het onmiddelijk verbeteren van het gif, dan blijft bij mij dezelve duisterheid. VAN DEN BOSCH geeft wel aan dit laatſte lid van deze ſtelling van BOERHAAVE eene andere uitlegging, en zegt, dat men hier door verbeteren verſtaan moet *het ligchaam ongevoelig maken voor de mededeeling van het omringende ſmet* (29.) Maar dat deze uitlegging in het geheel niet ſtrookt met de gedachte van verbeteren, blijkt genoegzaam, en zal, in het vervolg, nader aangetoond worden, wan-

(28) Inſtitutiones Medicæ in uſus annuæ exercitationis domesticos digeſtæ ab H. BOERHAAVE, L. B. 1746. §. 1119.

(29) Proeve &c. pag. 173.

wanneer wij over de gefchiktheid van het ligchaam tot deze Ziekte zullen handelen.

Eindelijk tracht VAN DEN BOSCH ook nog zijn gezegde te bevestigen met het voorbeeld, het welk de Romeinfche Hiftorie opleverd van MITHRIDATES, Koning van *Pontus*, die door POMPEJUS overwonnen zijnde, zich zelve, door vergif, te vergeefs, trachtte om het leven te brengen, doordien hij, zoo als VAN DEN BOSCH zegt, *door het gedurig gebruik van tegengiften zoodanig eene hebbelijkheid had verkregen, dat hij eindelijk door de fterkfte vergiften onaangeroerd bleef* (30). Maar zoude men het mislukken van het gif aan het gedurig gebruik van tegengiften moeten toefchrijven, en zoude men de oorzaak niet eerder moeten zoeken in de gewoonte, welke MITHRIDATES had, om dagelijks vergiften te nemen, welke hij door tegengiften trachtte werkeloos te maken? PLINIUS immers, van wien VAN DEN BOSCH dit verhaal ontleend, fchrijft op die zelfde plaats: *uni ei excogitatum, quotidie venenum bibere præfumpfis remediis, ut confuetudine ipfa innocuum fieret* (31.) En leerd ons niet de dagelijkfche ondervinding, dat men zich langzamer-

(30) Proeve &c. pag. 175.

(31) C. PLINII Secundi Hiftoriæ mundi libri XXXVII, edente *Jacobo Dalecampio*, Genevæ 1631. Lib: 25. Cap. 2. pag. 519.

merhand aan de sterkste vergiften kan gewennen, en dat men eindelijk van dezelven eene verbazende hoeveelheid kan gebruiken, zonder eenige nadeelige uitwerking te ondervinden? Ik zelve heb een man te behandelen gehad, die alle avonden een half once, dat is, 240 grijnen van gezuiverde *Opium*, op eenmaal, innam, zonder welke ontzaggelijke *dosis* hij geen den minsten slaap konde genieten. Het blijft dus altoos duister om te begrijpen, hoe men een tegengif tegen het gif der Pokken zal doen werken, zoo lang het pokgif zelve aan het ligchaam niet medegedeeld is.

Maar veel ligt zoude men deze manier van Voorbehoeding door *Specifica*, voor dat de Ziekte zich vertoond heeft, eenigzins kunnen goed maken, wanneer men in overweging neme, dat men van de vroegste tijden af, zelfs bij de Arabieren, die het eerst over deze Ziekte geschreven hebben, verondersteld heeft, dat alle menschen het zaad van deze Ziekte in zich bevatten; dat de Kinderpokjes met den mensch geboren worden; dat deze Ziekte zoo oud is als het menschelijke geslacht, en dat dus iedereen, éénmaal in zijn leven, deze Ziekte moet ondergaan (32). Deze gedachte is naderhand bij zeer velen algemeen aangenomen geworden, zoodanig dat men nog in onze dagen zeer vele menschen ontmoet, die van oordeel zijn, dat wij allen deze stof

(32) Memoire &c. par M. MARET, p. 3.

ſtof met ons omdragen; ja hoord men nog niet vele lieden, wanneer zij vernemen dat de inënting der Kinder- of Koepokken niet gevat heeft, uitroepen, dat zulks veroorzaakt word, om dat zoodanige menſchen gene pokſtof meer bij zich hebben! Hierop is zeker gegrond het voorſtel van DIGBY, om het bloed uit de navelſtreng van eerstgeboren kinderen ſterk uittedrukken, ten einde de Kinderziekte voor te komen.

Hierop rust mede het gezegde van GLAUBER, om door zijn *Panacea* het pokſmet bij de geboorte uittedrijven.

Hoe ongerijmd nu ook deze gedachte wezen moge, en hoe duidelijk ook de onwaarſchijnlijkheid derzelve, door een aantal van geleerde mannen, en nu onlangs nog door den den Heer SMIEDTGEN (33) bewezen is, zoo zoude men echter dezelve dienen aantenemen, om de mogelijkheid te verklaren, dat die Voorbehoedmiddelen, welke als tegengiften aangeprezen worden, in ſtaat zouden zijn het pokgif te dooden en aldus voor de ziekte te behoeden, eer dat de tekenen derzelve zich geopenbaard hebben.

Maar verondersteld zijnde, dat het pokgif den mensch aangeboren zij, kan men dan nog verwachten, dat alle deze aangeprezene Voorbehoedmiddelen een waar tegengif van hetzelve uitmaken? Wenſchelijk ware het inderdaad, dat men zich konde

(33) Die Kuhpocken-impfung. Leipſig 1801. pag. 36.

de beroemen zoodanig een middel te bezitten, het welk voor een wezenlijk tegengif van de Kinderpokken konde gehouden worden; men zoude dan niet alleen de ziekte zeker kunnen afweren, door het pokgif te dooden, in die veronderstelling namelijk, dat het zelve altoos tegenwoordig is; maar men zoude ook vooral de ziekte zelve, wanneer zij eenmaal uitgeborsten ware, gemakkelijk kunnen genezen; gelijk dit blijkt bij sommige andere ziekten, tegen welken wij inderdaad ware tegengiften bezitten, zoo als, bij voorbeeld, de *Morbi venerei* en de *Scabies*.

Ondertusschen weten alle Geneeskundigen zeer wel, hoe moeielijk, ja hoe ondoenlijk het dikwijls zij, de Kinderziekte, wanneer zij zich eenmaal vertoond, te behandelen en te geneezen; en hoe dikwerf men ondervind, dat 'er zoodanig een kwaadaartig soort van Pokken heerscht, dat men daarvan nauwlijks één eenige kan herstellen (34).

Zulks heeft reeds de groote SIJDENHAM waargenomen, die ook daarom zeer wel opgeteekend heeft, dat deze Ziekte, bij alle voorkomende Epidemien, niet altoos op dezelfde manier kan behandeld worden, maar dat men dan eens deze, dan we-

(34) Zie Lettre à Mosfieur DE HAEN, en reponse à ses questions sur l'Inoculation par *M. Tissot*, Vienne 1759, p. 24 & seq.

wederom eene andere wijze van genezing moet aanwenden, om gelukkig te ſlagen; zoo als hij dit door voorbeelden, welke hij in de Jaaren 1664, 1666 en 1667 waargenomen heeft, bevestigd. (35)

En inderdaad, indien 'er eene ziekte beſta, waarbij eene zoodanige veranderde behandeling dikwijls vereischt word, is het voorzeker de Kinderziekte; deze is immers menigmaal, door eenige bijkomende omſtandigheden, zoo verſchillend gewijzigd, dat men bijna nooit dezelfde geneeswijze, in derzelver behandeling, kan aanwenden. — Een ieder onzer weet, dat dezelve dikwijls een hemelschbreed verſchillende behandeling vorderd, naar mate van de individuele geſteldheid des Lijders, zoo dat men bij den eenen de *Cura antiphlogistica* in den volſten zin moet bezigen, terwijl men, bij eenen anderen, wegens bijkomend bederf, tot rotting werende middelen de toevlugt moet nemen; en, bij een derden, van vlugge prikkelende middelen alleen de genezing te wachten heeft; om niet te ſpreken van vele andere wijzigingen der Ziekte, die door het jaarſaizoen, door de verſchillende leeftijden van de Lijders, door andere tusſchenkomende heerſchende ziekten en meer andere oorzaaken, kunnen te wege gebragt worden. — Dit heeft VAN DEN BOSCH zelve opgemerkt, zeggende: *men moet zich wel degelijk naar den bijzonderen aard van*

(35) Opera univerſa, L. B. 1754. pag. 104 & pag. 252.

van den Lijder, de kracht der Ziekte en de toevallen en omstandigheden, die daar op volgen, of daar mede gepaart gaan, gedragen, en de Ziekte (in ipso individuo) *in den bijzonderen Lijder behandelen* (36).

Hoe zal men dan nu kunnen staande houden, dat men, met een enkel *Specificum* of met soortgelijke meer zamengestelde middelen, deze Ziekte zal kunnen voorkomen, daar zelfs de genezing, bij het aanwenden van deze middelen, niet altoos gelukkig slaagt? Wat zullen dus de kamfer, de mirre, het teerwater, de jeneverbeziën, de kina, ja de kwik en het spiesglas, ter voorkoming dezer Ziekte, uitwerken? Hebben de menigvuldige proeven, met dezelven in het werk gesteld, de wezenlijke nuttigheid dier Voorbehoedmiddelen bevestigd? Het gezegde van den grooten BOERHAAVE (37) heeft voorzeker aanleiding gegeeven, dat zeer veelen in de twee laatste opgenoemde middelen, te weeten de kwik en het spiesglas, zulk een tegengif gezocht hebben. Maar heeft BOERHAAVE zulks waarlijk als eene vaste stelling geleerd? zeker niet; hij zegt alleen, dat de somtijds gelukkige uitwerkingen dezer middelen ons moeten aansporen, om, in het spiesglas en de kwik, wanneer zij door de kunst tot eene groote doordringbaarheid gebragt, en door geene scherpte al te bijtend, maar wel vereenigd zijn, zulk een specifiek middel te zoeken.

Mo-

(36) Proeve &c. pag. 10.

(37) Aphorismi de cognoscendis & curandis morbis, §. 1392.

Mogelijk zullen eenige de groote uitwerking der kwikmiddelen, in het onderbrengen dezer Ziekte, willen afleiden uit de wijze, waarop de *Suttonianen* hunne Inentelingen wilden voorbereid hebben, en uit den gelukkigen uitslag, waarmede de Inenting door 'dergelijke middelen meest altijd gepaard ging; dog een ieder weet, dat de Inenting derKinderpokken bijna altoos even gelukkig geslaagd is, wanneer zij maar met behoorlijke voorzigtigheid verrigt wierd, alhoewel de ligchaamen door geene kwikmiddelen wierden voorbereid.

De proeven, welke VAN WOENSEL met dit middel gemaakt heeft, hebben ons ook niet gelukkiger doen zijn in het voorkomen en uitroeijen dezer Ziekte.

Ook heeft het geheim van VAN DEN BOSCH, na zijnen dood bekend gemaakt, ons, in dit opzicht, geen meerder licht bijgezet.

Het tot dus verre gezegde, M. H.! zal, hoop ik, voldoende zijn, om U te overtuigen, dat het tot heden noch met de reden overeen te brengen, noch, door de ondervinding, bewezen is, dat 'er wezenlijk zoodanige Voorbehoedmiddelen bestaan, die, door eene eigenaartige kracht, in staat zijn het Pokſmet onmiddelijk aantetasten en te vernietigen, en daar door iemand voor de Kinderziekte zeker te behoeden.

Wij willen niets zeggen van het gevoelen van SAALMAN en HEERDEGEN, die, zoo als wij op-

opgemerkt hebben, het eten van dierlijke ſpijzen als oorzaaken der Kinderziekte aangezien, en het onthouden van dusdanige voedſels, vooral in de tedere Jeugd, als een Voorbehoedmiddel, tegen de Kinderziekte, aangeprezen hebben; zoodanig een ſtelſel wederlegt zich zelve; daár de kleinſte Kinderen, welke nog geene Vleesch-Spijzen gebruikt hebben, even zoo wel deze Ziekte krijgen, en dikwijls even zoo kwaadaardig als zij die gewoon zijn dusdanige voedſels te nuttigen. Daarenboven zoude het gemakkelijk zijn door meer andere tegenwerpingen veel eerder de nuttigheid, dan het nadeel van Spijzen uit het Dierenrijk, in dit opzicht te bewijzen (38)

Doch voor dat wij van dit gedeelte des onderwerps afſtappen, laat ons eens toeſtaan, dat alle die Schrijvers, welke middelen ter Voorbehoeding aangeprezen hebben, niet gewild hebben, dat het Pokſmet ons aangeboren is, maar dat zij van gevoelen zijn, dat het zelve van buiten aangebragt word, en laat ons toeſtemmen, dat die middelen waarlijk het vermogen bezitten om het medegedeeld Pokgif te dooden en te vernietigen; zal men dan niet genoodzaakt zijn, gedurende zijn ganſche leven zoodanige middelen te gebruiken, of ten minſte, zoo dikwijls eene Epidemie het gevaar van beſmetting op nieuw doet ontſtaan, derzelver gebruik zoo lang voort te zetten,

tot

(38) Zie BOUCHOLTZ analecta de variolis, pag. 47 & Seq.

tot dat de Ziekte zal geweken zijn? Daar immers niemand dezer Schrijvers aan deze middelen het vermogen toekend om de Gevoeligheid, of de Voorgeſchiktheid, tot de Ziekte, weg te nemen, en daar ook van niemand verzekerd word, dat, met eenmaal het aangebragte Gif onder te brengen, men voor altoos voor de Ziekte beveiligd blijve, zoo kan het niet anders zijn, of men zal in eene geſtadige vreeze blijven van ten eenigen tijd beſmet te kunnen worden, terwijl men nooit zeker zijn kan, van niet, op het onverwagst, vroeg of laat, beſmet te zullen worden; en daar men ſomtijds, door beſmetting, aangedaan kan worden, voor dat men tijd heeft, om van de voorgeſtelde middelen gebruik te kunnen maaken, zoo als VAN DEN BOSCH zelve toeſtaat (39), zal men die middelen dienen aantewenden, zoo dikwijls men reden hebbe om het aanwezen van dit gevaar te kunnen vermoeden.

Maar zoude men kunnen gelooven, dat het aanhoudend gebruik van geneesmiddelen de gezondheid niet zal ontſtellen? zoude men kunnen gelooven, dat vooral zulke middelen, die op ons ligchaam eene ſterke werking doen, zoo als bij voorbeeld de kwik, eenen geruimen tijd, zonder nadeel zouden kunnen gebezigd worden, en dat nog wel, zoo als VAN DEN BOSCH ſchrijft (40), in eene groo-

(39) Proeve &c. pag. 226.
(40) *Ibid* pag. 192 & Seq,

groote hoeveelheid, om 'er de goede uitwerking van te genieten? En zoude men kunnen gelooven, dat zulke geweldige middelen, vooral bij kinderen en andere tedere en zwakke geſtellen, veilig zouden kunnen genomen worden? Zy die van die gedachten zyn, worden ſlechts verzocht na te lezen, het geen de groote GAUBIUS, in zijne Ziektekundige lesſen, over het ontijdig gebruik van Geneesmiddelen heeft geleeraard, en zullen, weldra, van het het tegendeel overtuigd worden.

TISSOT aarzeld niet openlijk te verzekeren, dat 'er jaarlijks honderden aan de Pokken ſterven, die, zonder het gebruik van kwikmiddelen, de Ziekte gelukkig zouden doorgeſtaan hebben. (41)

Dit zij genoeg om te doen zien, hoe weinig men van Geneesmiddelen te wachten hebbe, die in ſtaat ſchijnen de Kinderziekte af te weren of te vernietigen; gelijk men dan nu ook tevens de reden kan bevatten, waarom deze Voorbehoedmiddelen eenen ongunſtigen uitſlag gehad hebben. En ſchoon wij LOBB en ROZEN VAN ROZENSTEIN niet willen tegenſpreken, wanneer zij zich beroemen ondervonden te hebben, dat onder het gebruik van hunne aangeprezene Middelen de Pokken niet zijn voor den dag gekomen, of ten minſte dat dezelve zeer ligt geweest zijn, zoo doet zulks niets af

om

(41) Lettre à M. DE HAAN, pag. 17.

om ons gezegde te wederleggen, daar nadere proeven niet alleen dit vermogen niet bevestigd, maar integendeel derzelver nutteloosheid aangetoond hebben (42). Enkele voorbeelden zijn nimmer genoegzaam om de kragten van Geneesmiddelen te bepalen; nadere ondervinding moet dezelven verzekeren, en ons van de waarheid overtuigen. — Hoe vele andere middelen vinden wij niet, in de Gefchiedenis der Geneeskunde, door derzelver Uitvinders, tegen deze en gene kwalen, met groote ophef aangeprezen, die naderhand hetzelve lot ondergaan hebben, en aan de vergetelheid fpoedig zijn overgegeven! — Daarenboven kunnen menigvuldige omftandigheden, ons, in het beoordeelen der Geneesmiddelen zeer bedriegen, en ons de uitwerkingen, die wij ondervinden, aan de aangewende middelen doen toefchrijven, daar zij ondertusfchen, in het geheel, niet als de oorzaken daar van moeten aangezien worden.

Laaten wij nu eens onderzoeken, of de waarfchijnlijkheid, om de Kinderziekte door Afzondering voor te komen en uit te roeijen, grooter zij, dan wij ten opzichte der Geneesmiddelen zoo aanftonds getoond hebben.

PAULET, die, in zijn meermaalen reeds aangehaald werk, eene volkomene tijdrekenkundige befchrij-

(42) Zie Send-Schreiben von der Ausrottung der Kinderblattern, door FR. CAS. MEDICUS, *Frankfurth* und *Leipzig*, 1763. pag. 91.

ſchrijving dezer Ziekte gegeven heeft, over deze Afzondering ſprekende, teekend aan, dat de Geneesheeren zich, bij gemelde Voorbehoedmiddelen, niet bepaald hebben, maar dat zij in acht namen, dat de Kinderpokjes, eene wezenlijke beſmettelijke Ziekte, uitmaaken; dat zij ſomtijds geheele jaren achtereen zich niet vertoonen, en dat zij, wanneer zij zich openbaren, veeltijds alle die perſonen, die te zamen in eene en dezelfde plaats wonen, aantasten. Waarom die Geneesheeren zich beijverd hebben andere middelen aan de hand te geven, om zich tegen deze Ziekte te beveiligen; welke middelen, naar hun oordeel, overeen moesten komen met zoodanigen, als men, ten tijde der pest, gewoon is te bezigen. Ten dien einde hebben dan ſommige voorgeſlagen de Afzondering der Zieken van de Gezonden, en de vermijding van alles, wat in ſtaat is de Ziekte door beſmetting voortteplanten, van oordeel zijnde, dat deze weg de eenige is, om zich geheel en al voor de Ziekte te bewaren en dezelve uitteroeijen. (43)

De eerſte Schrijver, die van eene dergelijke manier van Voorbehoeding en Uitroeijing gehandeld heeſt, is geweest CLAUDE CHANVEL, een Geneesheer en Medelid van de Univerſiteit van *Avignon*, welke in den Jaare 1610. te *Lyon* een Werk-

(43) PAULET, Hiſtoire de la petite vérole, Tom. I. pag. 341. & Seq.

Werkje uitgegeven heeft, onder den titel van *Chasſe vérole des petits Enfans.*

Na deze heeft zekere CHRISTOPHE CACHET in het Jaar 1617. te *Toulouſe* een Werkje doen drukken, getiteld: *Vrai & asſuré préſervatif de là Petite-vérole & Rougeole.*

Beide deze werken bleven zonder navolgers, en men ſchreef niets meer over dit onderwerp, tot dat, bijna anderhalve eeuw daarna, de Hoogleeraar DETHARDING te *Rostock*, deze wijze van Uitroeijing der Kinderziekte op nieuws voordroeg, in eene Inwijdings Redevoering, welke onder deszelfs Voorzitterſchap, door TOBIAS PHILIPPUS HILCKEN, op den 9 November 1754 verdedigd is: de titel luidt: *De facie a variolarum inſultibus præſervanda.* (44)

In het Jaar 1762 heeft FRIEDERICH GOTTHOLF BEHR, onder het Voorzitterſchap van den Hoogleeraar KRAUSE, te *Leipzig*, eene Inwijdings Verhandeling verdedigd: *De variolarum exſtirpatione inſitioni ſubſtituenda.*

In het volgende Jaar 1763 heeft RAST DE JONGE, van *Montpellier*, in de Vergadering van de Akademie van *Lijon*, eene Memorie voorgelezen, welke naderhand, in het zelfde Jaar, is uitgegeven, onder den titel: *Reflexions ſur l'ino-*

(44) Zie HALLERI Disſertationes ad morborum hiſtoriam & curationem, Tom 5.

l'inoculation de la petite-vérole, & sur les moyens qu'on pourroit employer pour delivrer l'Europe de cette maladie.

In het Jaar 1764 heeft de Heer RICHARD, onder den Hoogleeraar VENEL, te *Montpellier*, eene Verhandeling verdedigd: *Tentamen de variolis extirpandis.*

In het Jaar 1767, heeft de Heer LE CAMUS, Geneesheer te *Parijs*, eene Verhandeling voorgelezen, welke, in dat zelfde Jaar, te *Parijs* gedrukt is, onder den titel: *Projet d'aneantir la petite vérole.*

De Heer PAULET heeft in het Jaar 1768 over dezelfde stof een bijzonder Werkje in het licht gegeven, getiteld: *Memoires pour servir de suite à l'histoire de la petite-vérole, dans lequel on démontre la possibilité & la facilité de préserver un peuple entier de cette maladie.*

Ook heeft MICHAEL SARCONE, Hoogleeraar te *Napels*, een Werk in het Italiaansch uitgegeven, het welk, door L. F. B. LENTIN in het Hoogduitsch vertaald, te *Gottingen* in het Jaar 1782 gedrukt is, onder den titel: *Von den Kinderpocken und der Nothwendigkeit die Ausrottung derselben zu versuchen.*

De Luitenant VAN PUFENDORF, van wien wij reeds te voren gesproken hebben, heeft in den Jare 1792 te *Brunswijk* in het Hoogduitsch uitgege-

geven een Werkje, getiteld *Ausführbare Vorschläge zur gänzlichen Vertilgung der Blattern.*

In het Jaar 1794 kwam te *Bückeburg* in het licht een Hoogduitsch Werkje onder dezen wijdloopigen Titel: *Verſuch über die Pflicht der Menſchen ieden Blatternkranken von der Gemeinſchaft der Geſunden abzuſondern, und dadurch zugleich in Städten und Ländern und in Europa die Ausrottung der Blattern-Pest zu bewirken;* *von* BERNHARD CHRISTOPH FAUST.

Eindelijk heeft de Hoogleeraar J. C. W. JUNCKER te *Halle* in het Jaar 1796, op dezelfde plaats in druk uitgegeven: *Gemeinnützige Vorſchläge wieder die Pocken-Krankheit.*

Alle deze Schrijvers, bij welken men nog BEAUME, WINTERFIELD, HUFELAND en meer andere zou kunnen voegen (ſchoon deze laatſte, als gene bijzondere werken, over dit onderwerp geſchreven, maar ſlechts hunne gedachten, in dagbladen, medegedeeld hebbende, gemakkelijk kunnen voorbijgegaan worden:) alle deze Schrijvers, zeg ik, hebben zich beijverd de nuttigheid der Afzondering te betoogen; en hoewel zij niet allen op dezelfde wijze hun gevoelen voorgedragen hebben, komen zij nogtans daarin overeen, dat de Kinderziekte voor eene beſmettelijke Ziekte te houden zij, en dat de voortplanting der beſmetting, door de zieken van de gezonden af te zonderen, kan belet worden.

En waarlyk, indien men den voortgang overwege, welke de Kinderziekte gemaakt heeft van het oogenblik dat zij in het binnenſte gedeelte van Africa, of aan derzelver zeldzaam bezochte kusten ontſtaan is; wanneer men nagaat, hoe ſpoedig zij over de geheele wereld is verſpreid geworden, en op wat manier zij op plaatſen aangebragt is, waar zij te voren nimmer bekend geweest was; wanneer wij overdenken, dat 'er nog, in onze dagen, volken gevonden worden, tot welken deze vernielende plaag nooit is doorgedrongen; wanneer wij met aandacht inzien, hoedanig ſommige natiën zich voor deze Ziekte weeten te beveiligen, zoo als bij voor beeld de *Hottentotten*, de *Tartaren* en inzonderheid de, aan dezelven grenzende, *Tunguſen*; wanneer wij eindelijk alles overwegen en nadenken, het geen PAULET en HAIJGARTH over den aard der Ziekte en de wijze waarop zij zich voortplant, zoo naauwkeurig hebben aangeteekend, dan kunnen wij niet nalaten onze toeſtemming te geven aan die Mannen, welke ons ſtellig verzekerd hebben, dat men de Kinderziekte wezenlijk kan voorkomen, dat men deze beſmettelijke Ziekte inderdaad kan uitroeijen, wanneer men namelijk alle oorzaken wegneme, waardoor de beſmetting kan medegedeeld worden; indien men de genen, die door de ziekte aangetast zijn, van de verkeering met andere menſchen afzon-

zondere en niet toefta, dat zij wederom bij anderen worden toegelaten, voor dat de Ziekte geheel geweken en dus alle vrees van befmetting ganfchelijk verdwènen is; indien men daarenboven alles vermijdde, wat de befmetting kan voortplanten.

Een treffend voorbeeld van eene dergelijke Afzondering geeft ons RHODE ISLAND in *Noord-Amerika*, alwaar, volgens de befchrijving van Dr. WATERHOUSE, de grootfte voorzorg gebruikt word om de inwoners voor de befmetting der Kinderziekte te beveiligen en de verfpreiding derzelve te beletten.

Dat het mij vergund zij, M. H.! in een beknopt uittrekfel, deze geheele zonderlinge verordening, welke men aldaar in acht neemt, U voor te ftellen. — De Inenting is, aldaar, zoo wel als in *Boston*, verboden, en zoo wanneer iemand daar van wil gebruik maken, is hij verpligt zich na eene der Zuidelijke Provincien te begeven. Het ftaat hem niet vrij, de kleederen, door hem, gedurende de Inenting, gedragen, terug te brengen. Ook mag hij die plaats niet eerder verlaten, dan na verloop van den tijd, die daar toe beftemd is; indien hij, nog eenige zweren hebbende, in de haven aankome, word het hem niet vergund voet aan land te zetten, voor dat hij door den opzichter onderzocht geworden is.

Is iemand in de Stad in verdenking de Kin-

derziekte te hebben, zoo word hij, door den opzichter, onderzocht; gelooft deze, dat die Perſoon waarſchijnlijk aangeſtoken is, zoo neemt hij eenigen van de Pokopzichters, benevens een Geneesheer, mede, en wanneer deze het voor de Kinderziekte verklaren, heeft de Familie niets meer met den Zieken te doen, die van dien tijd af tot aan het einde der Ziekte, geheel onder het opzigt van deze bedienden ſtaat, die hem aanſtonds naar een Eiland, *Coasters Harbour* genaamt, zeer voorzigtig overbrengen, en wel in eene daar toe gemaakte kist, ruim genoeg om een klein bed te kunnen bevatten; het dekſel van die kist is met vele gaten doorboord, om den Zieken lucht te geven. De kist word op eene ligte ſlede gezet en van een paard voortgetrokken. De oppasſers vergezellen de kist tot aan den oever, alwaar de kist met de ſlede in een boot gezet word, en in weinige minuuten is de Zieke in het Hospitaal. Indien echter iemand voor zodanig eene wijze van vervoeren te veel ſchrik hebbe, word hij, in plaats van in die kist, in een draagſtoel, overgebragt.

Doch is de Ziekte reeds zoo ver gevorderd, en derzelver geweld zoo hevig, dat de Lijder, niet zonder groot gevaar, kan vervoerd worden, zoo word de ſtraat afgeſloten; door de nieuwspapieren word het geval bekend gemaakt, en 'er worden wachten geplaatst, waardoor iedereen van zoodanig een beſmet huis geweerd word.

Wanneer 'er eindelijk een ſchip in de haven

aan-

aankomt, op het welk Kinderpokken aan boord zijn, moet het, nadat de Zieken naar *Coaster Harbour* overgebragt zijn, quarantaine houden, en een teeken aan zijne touwen vastmaken, op dat geen boot dit ſchip nadere (45).

Niemand zal willen ontkennen, dat, indien zoodanig eene manier van handelen overal konde in het werk geſteld worden, men zeker in ſtaat zou zijn deze verwoestende Ziekte gansch en al uit ons midden te verbannen; want daar het bewezen is, dat deze Ziekte door beſmetting alleen zich voortplant, en noch door de lucht, noch door klederen, meubelen noch voedſels aangebragt word, gelijk als de geleerde HAIJGARTH onwederſprekelijk aangetoond heeft, zoo is het niet minder waar, dat men dezelve gemakkelijk en alleenlijk zou kunnen voorkomen en beletten van zich te verſpreiden wanneer men de menſchen, die voor de beſmetting vatbaar zijn, buiten dien omkring houd, binnen welke het Pokſmet hen alleen kan aandoen, tot zoo lang, dat al het gevaar van beſmetting geheel geweken is; iets het welk volkomen zoude kunnen geſchieden, wanneer men diegenen, die door de ziekte aangedaan zijn, dadelijk van alle gemeenſchap konde afzonderen, en hen zo lang opgeſloten bewaren, tot dat de Ziekte geheel afgeloopen is. (46)

Maar

(45) Zie VON PUFENDORF, l. c. p. 74 & ſeqq.

(46) Recherches de M. HAIJGARTH, p. 77. & ſeqq.

Maar de groote vraag is: is het mogelijk zulk eene verordening, in het algemeen, te doen opvolgen? heeft de Overheid, in alle landen, het vermogen, om zoodanige wetten te maken en dezelven ten uitvoer te doen brengen? Hoe zou zulks kunnen gefchieden in groote Steden, alwaar de Ziekte bijkans altoos gevonden word? Hoe zou men de ouders kunnen noodzaken zich van hunne kinderen aftezonderen om dezelven aan vreemde oppasfers over telaten? Hoe zou men mannen van hunne vrouwen, en deze wederom van hare mannen kunnen verwijderen, zonder de grootfte hindernisfen te ontmoeten; zonder de grootfte verwarringen te maken en zonder de fchadelijkfte hartstogten te veroorzaken? Hoe zou men menfchen, die nu gewoon zijn alle gemakken en genoegens van het leven te genieten, kunnen overreden om zich naar een gasthuis te laten overbrengen? behalve dat de onderlinge handels-betrekkingen, welke, in dezen tegenwoordigen tijd, zich over den geheelen aardbodem uitgebreid hebben, zulk eene wijze van uitroeijing der Kinderziekte onmogelijk maken moeten.

De zaak als zaak blijft dus wel eene bewezene waarheid, maar is in zich zelve, om alle boven aangevoerde en meer andere redenen, onuitvoerlijk. En zulks brengt ons van zelve tot de laatfte, doch niet minder gewigtige Afdeeling van de Voorbe-

hoed-

hoedmiddelen der Pokziekte, namelijk de Inenting der Pokken zelve.

Het een-en-twintigste Jaar van de voorgaande eeuw zal, voorzeker, in de gedenkschriften der Geneeskunde, altoos zeer merkwaardig blijven; het is immers in dat jaar, dat de Inenting der Kinderpokken het eerst in Europa, en wel in Engeland verrigt is. Mevrouw MARIA WORTHLIJ MONTAGUE, overtuigd van de nuttigheid dezer kunstbewerking door het geen zij te Konstantinopel desaangaande gezien had, en haar eenige zoon, aldaar, reeds met den besten uitslag hebbende doen inenten, deed bij hare terugkomst, in Engeland, in het jaar 1721, aan hare dochter, in het midden van Londen, deze Inenting in het werk stellen, die, mede gelukkig afgelopen zijnde, zeer vele hooge Personen, zoo van het Hof, als anderen aanspoorde dit voorbeeld te volgen. Het is van dat tijdstip, dat de opkomst en voortgang van de Inenting der Kinderpokken in Europa moeten worden afgeleid; want alhoewel deze kunstbewerking in den beginne zeer vele tegenkantingen heeft ondervonden, zoo heeft echter de gelukkige uitslag, welke zeer velen ondervonden, eindelijk te weeg gebragt, dat de voornaamste Mannen in de Geneeskunde zich als voorstanders derzelve getoond hebben, en het voorbeeld van Mevrouw MONTAGUE navolgende, zoo door daden als geschriften, getracht hebben het algemeen

vooroordeel tegen dezelve wegtenemen en te bewijzen, dat de Inenting waarlijk het eenige tot dus verre bekende middel is, om het gevaar der Ziekte te verminderen, ja zelve de natuurlijke Ziekte geheel voortekomen.

En waarlijk, M. H.! wie is er onder ons, die zal durven loochenen dat de Inenting het beste, het zekerfte middel, boven alle anderen, geweest is om den mensch voor het gevaar van de vreesfelijke en moorddadige Kinderziekte te beveiligen? Geen wonder dus, dat men dit middel, als een Goddelijk gefchenk, heeft aangezien; dat men hetzelve overal, door de grootfte Mannen, heeft zien aanprijzen, en dat men, op bijna alle Akademien, derzelver nuttigheid in het openbaar, heeft zien verdedigen.

Het zal dus niet nodig zijn breedvoerig uit te weiden, om U het voordeel der Inenting en derzelver voorrang, boven alle de overige, van ons befchrevene Voorbehoedmiddelen, aantetoonen, daar hetzelve reeds, door zoo vele gefchriften, volledig bewezen is; want wilde men alleen flechts opnoemen alle de boeken, die over dit onderwerp in het licht gegeven zijn, men zou nauwelijks weten waar te beginnen en waar te eindigen.

Beter zal het dus met den aard van onze Verhandeling overeenkomen wanneer wij de redenen onderzoeken, waarom de Inenting niet in ftaat geweest is, de Kinderziekte, in het algemeen, voortekomen of te vernietigen.

Onder deze redenen komt, zeker, in de eerfte plaats,

de onverſchilligheid van vele Geneesheeren en de tegenwerking van niet weinigen onder hen. Wat kon immers, in het algemeen, minder aanſporen, om zich of de zijnen aan deze kunstbewerking te onderwerpen, dan wel de onverſchilligheid, in dit opzigt te zien van die geenen, op wien men, voor het overige, al het vertrouwen, met betrekking tot zijne gezondheid, ſtelde? Ieder die zag, hoe weinig gewigts zijn Geneesheer aan deze handelwijze hechtte, moest natuurlijk, uit zich zelve, weinig goeds daarvan denken, vooral zoo hij niet gewoon ware uit eigen oog te zien. Veel meerder moest hij nog van dezelve terug gehouden worden, wanneer de Geneesheer hem alles vertelde wat een verkeerd denkbeeld, of ook wel bevreesdheid in hem konde verwekken En hier door moest natuurlijk volgen, dat zeer velen afgeſchrikt wierden, om zich zelve of de hunnen aan dusdanige twijfelachtige onderneming bloot te ſtellen.

Ik wil thans niet ſpreken van de kwakzalverij van ſommige Geneesheeren, waarmede zij dikwils de Inenting behandelden, en waardoor vele ernſtig denkende menſchen insgelijks terug gehouden wierden.

De tweede oorzaak moet zeker gezocht worden in het bezef van het gevaar, waaraan de Inenting ſomtijds is blootgeſteld; want alhoewel de Inenting het gevaar van de natuurlijke Ziekte verminderd, zoo voorkomt dezelve echter de Ziekte niet, en deze kan na de Inenting zelve ſomtijds zoo geweldig zijn,

dat,

dat, indien het leven 'er niet door verloren word, de zieke nogtans, na dezelve, niet minder ongelukkig en mismaakt blijve, dan na de natuurlijke Ziekte zelve.

Hier uit ontſtond, bij niet weinigen, het gemoedelijk bezwaar, dat men zich zelven noch de zijnen, niet roekeloos mogt blootgeven aan eene kunstbewerking, die men niet ontkennen kon, dat ſomwijlen den dood kon veroorzaken, en ook inderdaad veroorzaakt had. De grootſte voorſtanders konden zulks niet tegenſpreken, en hoe groot zij ook de kansrekening, ten voordeele der Inenting, verhieven, konden zij echter niet ontveinzen, dat 'er niet nu en dan één ongelukkig geval plaats gehad had. Men durfde niet onbeſchaamd tegenſpreken, dat 'er van de 500, of zoo anderen wilden, van de 600 ingeënten ſomtijds één het ſlagtoffer was geworden. Men kon daarom de menſchen niet algemeen tot de Inenting overhalen, voornamelijk daar men zag, dat 'er menſchen ten grave daalden, zonder ooit van de natuurlijke Ziekte aangedaan geweest te zijn. Hoewel wij dit bewijs niet voor het onze nemen, zoo wierd het nogtans van velen als eene tegenwerping gebezigd, en men kan het dus mede onder de bijredenen brengen, waarom de Inenting de Ziekte niet heeft kunnen uitroeijen. — Voeg hierbij, dat men tot de Inenting veeltijds verkoos zoodanige voorwerpen, aan welkers gezondheid niets ſcheen te ontbreken, en dat men de zulken daarvan te rug hield,

hield, die geene blijken van volkomen welzijn vertoonden; waarom men hen dan door gepaste middelen trachtte voortebereiden.

Ook wierden niet alle tijden van 's menschen leven, noch alle de saizoenen van het Jaar even dienstig voor de Inenting gehouden; men vreesde de Inenting in heete zomerdagen; andere schuwden den herfst, om de menigvuldige ziekten, die, als dan, gewoon zijn de menschen aantedoen; men verschoof dezelve, wanneer kinderen tanden kregen; men vermijdde dezelve ten tijde der maandelijksche zuivering; zwangere vrouwen wierden daar van geweerd, en meer andere omstandigheden maakten vele Inenters huiverig deze kunstbewerking te verrigten.

Het is wel niet te loochenen, dat alle voorstanders der Inenting niet even omzigtig en angstvallig in dit opzigt te werk gingen, ja dat 'er velen met den grooten CAMPER (47) van gevoelen waren, dat geene leeftijd, geene sekse, geene natuurlijke ongesteldheid iemand van de Inenting moest terug houden; maar dat men alle voorwerpen, vooral ten tijde van besmetting, konde inenten. — Alle deze verschillende gevoelens der Geneesmeesters

wa-

(47) P. CAMPER, Dissertatio de emolumentis et optima methodo insitionis variolarum. Groning. 1774. pag. 73 & Seqq.

waren al mede oorzaken, waarom dit Voorbehoedmiddel die bijval niet ondervond, welke het anderzins ſcheen te verdienen.

Tot de derde reden moet vooral gebragt worden het gedrag der Hooge Overheid. Wanneer men immers de zaak wel onderzoeke, vind men ras, dat, eenige weinige plaatſen uitgezonderd, de Regeringen, of zij, die het beſtuur in handen hadden, zich weinig bemoeiden, niet alleen, om deze ontdekking te beſchermen, maar ook, voornamelijk, om dezelve algemeen te doen aannemen. — Ja men zag, in ſommige Steden, dezelve, door de Overheid, verbieden, of wel zoodanig beperken, dat men waarlijk weinig hoops voeden kon, om de Kinderziekte aldus immer uit te roeijen. -- Het gevolg hier van moest natuurlijk zijn, dat 'er maar zeer weinigen, door de Inenting, voor het gevaar dezer Ziekte, konden beſchermd en beveiligd worden. — Daar ondertusſchen de ingeënte, zoo wel als de natuurlijke pokjes zeer beſmettelijk zijn, zoo als, door menigvuldige voorbeelden, gebleken, en door den Heer THEMMEN (48) in het vorige Jaar, op deze zelfde plaats, overtuigend, bewezen is, zoo kon het niet misſen, of de Inenting moest de natuurlijke Ziekte veel eerder voortplan-

(48) Zie Inleiding-Verhandeling, &c. door TH. H. THEMME, p. 8 & Seqq.

planten, dan uitroeijen; voornamelijk daar alle Inenters niet even voorzichtig te werk gingen, en men de ingeënten niet alleen niet behoorlijk afzonderde, maar dikwijls, met de pokpuisten op het lijf, in de opene lucht deed omwandelen of rijden; door welke roekelooze manier van handelen dus telkens gelegenheid gegeven wierd, dat aan anderen de besmetting op nieuw medegedeeld wierd.

En waarlijk, zou de Inenting ooit in staat zijn de natuurlijke Kinderziekte uitteroeijen, dan moest dezelve noodwendig algemeen kunnen gemaakt worden. — Men moest, door eene algemeene Inenting, op één en denzelfden tijd, alle die genen, die de Ziekte nog niet gehad hebben, en dus voor de besmetting vatbaar zijn, deze konstbewerking doen ondergaan, en dezelve, na verloop van eenigen tijd, hervatten, en dat zoo dikwijls, op nieuw, in het werk stellen, als men bevinden zou dat 'er door geboorte, als anderzins, wederom voorwerpen voor handen waren, welke in hetzelfde geval, als de eerste verkeerden, dat is, welke de Kinderziekte nog nooit ondergaan hadden — Wanneer men op zoodanigen voet, in alle Steden en Dorpen, ja in alle bekende plaatsen, te gelijk, te werk ging, dan, ja dan alleen zou men in staat zijn, om door de Inenting de Kinderziekte geheel en al te vernietigen en uitteroeijen; want indien alle menschen, die de Ziekte nog niet gehad hebben, genoodzaakt konden worden zich te laten inenten,

dan

dan zouden eindelijk de Kinderpokken, geene voorwerpen meer ontmoetende, om op nieuw te besmetten, van zelven moeten ophouden.

Vele geleerde Mannen hebben de waarheid van dit gezegde erkend; en verscheide Schrijvers hebben hierom eene algemeene Inenting aangeraden. — Aldus heeft GANDOGER DE FOIGNIJ, Geneesheer te *Nancij* (49) voorgesteld eene algemeene Inenting door geheel *Frankrijk* te verrigten. — JOHN COAKLEIJ LETTSOM heeft mede dusdanig eene algemeene Inenting voor geheel *Engeland* aanbevolen. (50) — Hetzelfde plan heeft naderhand ABRAHAM ZADIG, Geneesheer te *Breslau*, voorgedragen, om namelijk de Inenting in eene geheele Provintie intevoeren. (51)

Zoodanige algemeene Inentingen hebben mede, sedert weinige Jaren FAUST, (52) JUNCKER, (53) FIN-

(49) Traite pratique de l'inoculation, à Nancij 1768. pag. 403. & Seqq.

(50) FR. AUG. BOUCHHOLTZ, l. c. p. 102.

(51) Plan nach welchem die Eimimpfung der Pocken in einer ganzen Provinz allgemein eingeführt, und die längst gewünschte Ausrottung der Seuche erreicht werden könte. Breslau, 1797.

(52) B. CHR. FAUST, Entwurf zu einem Gesundheits-Katechismus, der mit dem Religions-Katechismus verbunden für die Kirchen und Schulen der Graffschaft Schaumburg-Lippe ist entworfen worden, *Buckeburg* 1792.

(53) JOH. CHR. W. JUNCKER, Archiv für Aerzte und Seelsorge wider die Pocken, *Halle* 1796.

FINKE (54), SCUDERI (55), LENZ (56), HENSCHEL (57), REIJLAND (58), en meer andere beroemde Geneesheren, in hunne ſchriften, ter uitroeijng der Kinderziekte, aangeprezen.

Ja in ſommige plaatſen heeft men eene diergelijke algemeene Inenting tot ſtand gebragt: zoo heeft men te *Leeds*, eene Stad in de Pronvincie *Yorck* in *Engeland*, in den Jaare 1781 en 1782; en te *Leverpool* op den zelfden tijd eene algemeene Inenting verrigt (59). Of men deze handelwijze daarna vervolgt heeft, heb ik niet aangeteekend gevonden; hoewel ik lees, dat men, in de laatst genoemde Stad, voorgenomen heeft, zoodanig eene algemeene Inenting jaarlijksch tweemaal te zullen doen. — Ook leest men, dat het Collegium Medicum te *Edin-*

(54) L. L. FINKE, *Specimen medicum, historiam ſistens inſitionis variolarum in comitatibus Tecklebergenſi atque Lingenſi exercitatæ*, Lingæ 1792.

(55) T. M. SCUDERI'S, *Vorschläge zur Ausrottung der Kinderblattern und anderer ansteckenden Seuchen. Aus dem lateiniſchen uberſetzt von* C. L. LENTZ; *mit einer Vorrede von* C. G. SALTZMANN, Schnepfenthal 1794.

(56) In de zo even aangehaalde vertaling van SCUDERI.

(57) EL. HENSCHEL, *über den Nutzen der Pocken-Inoculation in Vergleich des Schadens der naturlichen Pocken*, Dusſeld. 1795. En in een ander Werkje *von aen Blattern, und deren Ausrottung*, Breslau 1796.

(58) JOS. REIJLAND, *über das Blatter-Propfen*; Breslau 1795.

(59) BOUCHHOLTZ, l. c. p. 101.

Edinburgh deze zaak, door eene daartoe aangeſtelde Commisſie naauwkeurig heeft doen onderzoeken, ten einde de overige Steden van *Schotland* daarin mede te doen deelen. (60). Ik heb ondertusſchen niet kunnen ontdekken, of eene algemeene Inenting daarvan het gevolg geweest zij, of niet.

Doch voor al moet ons treffen het voorbeeld, het welk HAIJGARTH opgeeft van eene algemeene Inenting, welke men te *Chester*, onder het opzicht van een Genootſchap, het welk aldaar voor de Kinderziekte is opgerigt, herhaalde keeren in het werk geſteld heeft. Het zou te lang ophouden, wanneer ik alles wilde verhalen, het geen HAIJGARTH hierover heeft aangeteekend; ik verzoek dus U. M. H. het werk van HAIJGARTH zelve (61) te lezen, waarin men teffens alles beſchreven vind, wat ter vermijding van de beſmetting diend in acht genomen te worden.

Men kan niet ontkennen, dat men, door zoodanige algemeene Inenting, de Kinderziekte zou kunnen uitroeijen, voornamelijk wanneer men dezelve, van tijd tot tijd, konde herhalen, en dat men, in den tusſchentijd, behoorlijke zorg droeg, dat, indien 'er, onverhoopt, de een of de ander door de Ziekte natuurlijker wijze wierd aangetast, men in navolging van het Pokken-Genootſchap te *Chester*, alle mo-

ge-

(60) BOUCHHOLTZ l. c. p. eâdem.

(61) Recherches, &c.

gelijke oplettendheid aanwendde, om voor te komen dat de befmetting zich verfpreidde, of aan anderen medegedeeld wierd. Maar zal men ooit in ftaat zijn zoodanige algemeene Inenting intevoeren? zullen de Geneesheeren de menfchen gemakkelijk kunnen overhalen, om zich zelve, of die geene, die onder hen gefteld zijn, daaraan te onderwerpen? Zal men daar toe geen geweld behoeven te gebruiken? en zal zulks, zonder krachtdadige medewerking der Hooge Overheid, immer kunnen plaats hebben? en gefteld zijnde, dat zij, die het Beftuur in handen hebben, daartoe wilden medewerken, zal men dan nog in ftaat zijn een ieder daartoe te *dwingen*? Hebben wij niet gezien, dat 'er bij velen, in dit opzicht, een gemoedelijk bezwaar plaats vind, waardoor zij van deze kunstbewerking terug gehouden worden? Hoe zal men nu zulke menfchen daartoe kunnen noodzaaken? Zal men in ernst kunnen ftaande houden, dat het niet mogelijk zij, dat 'er ooit eenig ongeluk door de Inenting kan veroorzaakt worden? Hoe zal men dan iemand kunnen dwingen zich, door de Inenting, voor de natuurlijke Kinderziekte te laten beveiligen, daar men niet verzekeren kan, dat hem het ongeluk niet zou kunnen treffen, van door dezelve zijn leven te verliezen? En wie geeft ons de vrijheid, om over het leven en de gezondheid van één eenigen, ten besten van duizend anderen, naar welgevallen te be-

fchikken? al wie onze hulp vorderd, vorderd ze voor zich zelven, en men mag het vertrouwen van zoo iemand, uit eenig vreemd inzigt, al ware het ook tot welzijn van het gantfche Menschdom, niet misbruiken (62). Niemand mag zich dusdanig een regt aanmatigen, het welk alle Goddelijke en menfchelijke wetten verbieden. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* — En is dit zoo, gelijk het niet geloochend kan worden, dan moet men zich niet verwonderen, dat men nimmer geflaagd is en nimmer flagen zal, om de Inenting algemeen te doen aannemen; men zal zich aldus altoos moeten getroosten met enkelde perfonen, die zulks verkiezen, door de ingeënte Kinderpokjes in het leven te kunnen bewaaren, maar men zal daar door teffens, in plaats van de Ziekte uitteroeijen, dezelve aanhoudend zien voortduren, omdat men volftrekt nimmer in ftaat zijn kan te beletten, dat de befmetting, die bij de ingeënte pokken, zoo wel, als bij de natuurlijke gevonden word, nu en dan, aan anderen medegedeeld word. En hoe vele voorbeelden zouden wij niet kunnen aanhalen, waaruit blijken zou, dat door één eenige inteënten, de doodelijkfte Epidemien ontftaan zijn?

Is men dan niet in ftaat algemeene Inentingen te doen,

(62) Zie Bemerkungen von Profesfor W. REMER, in Hufelands Journal, 13 D. 2 St. pag. 144.

doen, dan is het ook onmogelijk, om, langs dezen weg, de Kinderziekte te vernietigen, en men moet dus erkennen, dat men door alle de, in dit Hoofdſtuk, aangehaalde Voorbehoedmiddelen, het zij door Tegengiften, het zij door Afzondering, het zij door Inënting, tot heden toe, niet in ſtaat geweest is deze moorddadige Ziekte van ons te verbannen.

Hier zou het de plaats zijn, om nog van eene geheele nieuwe wijze, om de Kinderziekte voortekomen, gewag te maaken, ik meen de *Uitënting* derzelve, welke de Heer A. SCHRAGE, Geneesheer hier ter Stede, uitgedacht heeft, om in de plaats der Inënting, van welke hij een grooten afkeer betoond te hebben, in het werk te ſtellen (63). Wij willen over de nutteloosheid van deze zonderlinge *hijpotheſe* ons niet breeder uitlaten, daar zulks reeds, door den Heer R. VAN LOENEN, Med. Doct. te *Hilverſum* omſtandig verrigt is (64); doch al wierd de nuttigheid daarvan, door de ondervinding, bevestigd, zoo zou men echter, langs dezen weg, de Kinderziekte nimmer kunnen uitroeijen, daar men, door deze behandeling, de uitbarsting der Ziekte alleen zou voorkomen, zonder de voorgeſchiktheid voor dezelve wegtenemen. Men zou dus veeleer de *Uitënting* telkens moeten herhaa-

(63) Zie de Oeconomiſche Courant van 28 May 1800. N°. 137.

(64) Nieuwe Vaderlandſche Bibliotheek van Wetenſchap, Kunst en Smaak, 4de Deels, 2de Stuk, Pag. 553. & Seqq.

haalen, zoo dikwerf men reden had te vermoeden, dat iemand op nieuw door de Ziekte was besmet geworden.

Laat ons dan nu onderzoeken, of men, eindelijk, in onze dagen, een ander middel gevonden heeft, het geen gezegd kan worden, geene van alle die gebreken, welken wij in de voorige middelen aangetoond hebben, te bezitten, maar waar door wij in staat zijn, de Kinderziekte wezenlijk uitteroeijen, zonder het leven van iemand roekeloos te wagen; en aldus komen wij, van zelve, tot de ontdekking der Koepokken.

Wij hebben reeds gezien, hoe men, van de vroegste tijden af, 'er reeds op uit geweest is, om middelen te ontdekken, welken in staat zouden kunnen zijn de Kinderziekte te vernietigen. — Wij hebben de voornaamste middelen aangetoond, welke, als Tegengiften tegen deze Ziekte, aangeprezen zijn geworden. — Wij hebben ondervonden dat geene dezer middelen zoodanig een vermogen bezitten, waardoor het Poksmet gedood of onwerkzaam zou kunnen gemaakt worden. — Wij hebben ook gezien, dat noch het afzonderen der Zieken van de Gezonden, noch het nemen van meer andere voorzorgen, welke, ten tijde der Pest, met vrucht gebruikt worden, noch de Inenting zelve, zoo als zij plagt aangewend te worden, dit doelwit hebben kunnen bereiken. — Men moest dus, niet zonder reden, bijna wanhopen, dat 'er immer één zoodanig

nig middel zou uitgevonden worden. — Ook was men veel al zoo onverfchillig omtrent dit onderwerp geworden, dat men 'er bijna geene moeite meer toe zag aanwenden.

Geen wonder derhalve, dat men, als met verbazing, vernomen heeft, dat 'er eindelijk een middel ontdekt is, het welk niet alleen het gevaar der Kinderziekte kan voorkomen, maar het welk ook, in der daad, in ftaat is, om de Ziekte zelve geheel en al uitteroeijen; een middel het welk, alhoewel, federt langen tijd, niet geheel onbekend, echter, tot heden toe, niemands aandacht gaande gemaakt heeft; een middel, het welk, door zijne eenvoudigheid, zich naauwelijks fchijnt aantebevelen; een middel, het welk eindelijk, met de hoogst mogelijke oplettendheid, onderzocht en door ontelbare herhaalde proeven bevestigd, als het eenige en onfeilbaare Tegengift der Kinderziekte kan en moet gehouden worden, waar door nu het geheele menfchelijk geflacht van die alvernielende Pest, voor altoos, zal kunnen verlost worden.

Ja, M. H.! EDUARD JENNER is de man, die, opgewekt, door het geen hij van de Koepokken, in *Gloucester* vernomen had, onvermoeid bezig geweest is, om op die plaats zelve, de zaak natefpooren, ten einde de waarheid daarvan te ontdekken. — De uitflag heeft ten laatften zijne moeite bekroond, en men kan, men moet hem den eenigen uitvinder noemen van een middel,

het welk, zonder tegenſpreken, het eenigſte, het veiligſte is, om het zoo lang gewenschte doel te bereiken. Ja, M. H.! het is EDUARD JENNER, die, in het laatst van de afgeloopene Eeuw, middagklaar bewezen heeft, dat de Koepokken in ſtaat zijn om den mensch, voor altijd, van de Kinderziekte te bevrijden.

Het zal niet nodig zijn, ons heden bezig te houden, om deze waarheid nader te bevestigen. — De ondervinding by vele duizenden, ja onze eigene ondervinding, heeft ons hiervan genoegzaam overtuigd, en nu nog, binnen kort, heeft de *Departementaale Commisſie van Geneeskundig Toevoorzicht*, wegens *Friesland*, zulks in de nieuwspapieren nader bevestigd (65). Ja, wat meer is, de Raad der Stad *Leiden* liet op den 26en. September l. l. *eene Publicatie* afkondigen, waarin, na ingekomene gunſtige *Conſideratiën en Advies* van Hoogleeraaren, uitmakende de *Medicijnſche Faculteit van 's Lands Univerſiteit te Leiden*, de voornoemde Raad heeft goedgevonden en verſtaan, ook binnen die Stad en derzelver Jurisdictie, gelégenheid te geven, dat minvermogenden en bedeelden zich van deze kunstbewerking, als een behoedmiddel tegen de Kinderziekte, op eene veilige en kostelooze wijze, zouden kunnen bedienen (66).

Ge-

(65) Zie Staats-Courant, van 11 September 1805. N°. 4.
(66) Zie Leidſe Courant van 14 Oct. 1805. N. 123.

Gepaster zal het zijn, door vergelijking van de reeds aangehaalde Voorbehoedmiddelen met de Koepokken, te doen zien, dat het waarlijk de Koepokken zijn, welke, door haare manier van werken, de Kinderpokken kunnen voorkomen.

Doch, voor dat ik tot dit onderzoek overga, is het nodig U te doen opmerken, dat, wanneer ik over de Koepokken ſpreek, ik de waare Koepokken bedoele. Ik oordeel deze voorlopige aanmerking zeer noodzakelijk, voor eerst: om dat de waare Koepokken maar alleen het toegekende vermogen bezitten; ten andere om dat men tegenwoordig al te onagtzaam met deze kunstbewerking te werk gaat, en om dat men dezelve maar al te veel ziet behandelen door lieden, die geen behoorlijk onderſcheid tusſchen waare en valſche Koepokken weten te maken Wenſchelijk ware het dus dat de Regering zich daaraan ten ſterkſte liet gelegen leggen, en dat zij ernſtig verbood door onkundigen deze inenting te laten verrigten; ten einde het nadeel, het welk daardoor aan de Koepok-inenting kan toegebragt worden, voortekomen.

Wanneer wij ons dan te binnen brengen al het geen wij over de Voorbehoedmiddelen gezegt hebben, zullen wij niet nodig hebben U thans te herinneren, dat alle die Schrijvers, die het een of ander middel voorgeſlagen hebben, ten einde

 de

de Kinderziekte voortekomen, hunne middelen altoos als waare Tegengiften van het Pokſmet geroemd hebben. Zij hebben vastgeſteld, dat 'er eene Pokſtoffe aanwezig was, 't zij den mensch aangeboren, 't zij naderhand toevallig medegedeeld, welk door hunne middelen, als door tegengiften, konde gedood en vernietigd worden; en op deze wijze dachten zij dat de Kinderziekte kon en moest voorgekomen worden.

Hunne Voorbehoedmiddelen waren dus *ſpecifique* (eigenaardige) Tegengiften tegen de Kinderpokken, en om deze reden wilden zij dezelfde middelen aangewend hebben, wanneer de Ziekte zich reeds vertoond had. Zij behandelden aldus de Ziekte met dezelfde middelen, met welken zij ze getracht hadden afteweren. — Hunne Voorbehoedmiddelen waren dus tevens Geneesmiddelen; zoo als blijkt uit de ſchriften van alle die Mannen, die over de Kinderziekte en derzelver Voorbehoeding gehandeld hebben. — Hier uit ontſtond ook bij hun deze zonderlinge gedachte, dat men de Voorbehoeding tweeledig moest beſchouwen, te weten afwerende, voor en al eer het Pokſmet medegedeeld was, en ten onderbrengende, wanneer de Ziekte zijn aanwezen reeds deed gevoelen.

Wij hebben, zoo wij ons niet bedriegen, het onvoegelijke van deze ſtelling genoegzaam doen zien, en tevens aangetoond, dat alle deze Voorbehoedende *ſpecifica* niets kunnen uitvoeren om de Ziekte

te voortekomen, of dezelve uitteroeijen. — Wij hebben daarom geene zwarigheid gemaakt, in navolging van vele andere latere Schrijvers, te verklaren, dat wij op alle deze middelen geen vertrouwen ftellen konden, en de redenen hiervan hebben wij, breedvoerig, aangetoond. — Onder anderen hebben wij gezegd, dat, indien deze middelen al in ftaat waren het aangebragte fmet te vernietigen, en, daardoor, de Ziekte aftewenden, wij niet konden zeggen iemand op foortgelijke eene wijze voor altoos voor de Ziekte beveiligd te hebben, maar dat zoodanig iemand aldus genoodzaakt zal zijn, telkens dergelijke middelen te gebruiken, zoo dikwijls 'er gevaar van befmetting zich op nieuw zal opdoen.

Het is waarlijk onbegrijpelijk, dat alle die Mannen, die over de Voorbehoedmiddelen gefchreven hebben, waaronder 'er zeker zeer vele zijn, die door verftand hebben uitgemunt, altoos op de gedachte van het Pokgif te vernietigen zijn blijven ftaan, en dat niemand hunner ooit een ander denkbeeld, om de Ziekte voorttekomen of uitteroeijen, voorgedragen heeft. — Onbegrijpelijk is het vooral, dat VAN DEN BOSCH, die zich zo veel moeite gegeven heeft, om de onfeilbaarheid zijner Voorbehoedmiddelen te verzekeren, en die, zoo als wij gezien hebben, reeds te kennen gegeven heeft, dat men, door het verbeteren van het Pokgif, voor dat het aan het ligchaam medegedeeld

is,

is, verſtaan moet, het ligchaam voor het omringende ſmet ongevoelig maken, geene andere gedachte wegens de manier van Voorbehoeding gekregen heeft. — Het blijkt immers van zelve, dat het het ligchaam voor het Pokgif ongevoelig maken geheel iets anders moet beteekenen, dan het Pokgif zelve vernietigen. — En wat is het ligchaam voor gif ongevoelig maken anders, dan de vatbaarheid van het ligchaam voor gif wegneemen? Het voorbeeld van MITHRIDATES, hoewel door ons op eene andere wijze uitgelegd, bevestigde reeds deze gedachte; men ſchreef het mislukken van het gif, waar mede MITHRIDATES zich wilde van kant helpen, aan het gebruik van tegengiften toe. waardoor hij zijn ligchaam voor het vergift ongevoelig gemaakt had. — Indien men dus een ſtap verder gegaan ware, had men ingezien, dat 'er, in het ligchaam van den mensch, eene zekere voorgeſchiktheid of vatbaarheid vereischt word om deze Ziekte te doen ontſtaan, en dat, indien men deze voorgeſchiktheid, deze vatbaarheid konde wegnemen, de Ziekte belet word plaats te grijpen; dan had men waarlijk de Kinderziekte, door tegengiften, niet langer gezocht afteweren; dan had men inderdaad onderſcheid weten te maken in de Ziekte te genezen en de Ziekte voortekomen, en dan had men duidelijk gezien, dat men, door die Voorbehoedmiddelen de voorgeſchiktheid niet konde wegnemen, noch iemand van de Ziekte voorbe-

behoeden. En, inderdaad, in dit eenige punt, is de geheele zaak der Voorbehoeding opgesloten.

Het is eene bekende wet in de natuur, dat eene *actie* altoos eene *reactie* doet geboren worden. Wanneer dus eene uiterlijke oorzaak op eenig deel van het levend ligchaam werkt, zoo ontstaat 'er eene dadelijke tegenwerking van het laatste, dat is, het deel neemt den indruk op, indien het gevoelig zij, of het word in beweging gebragt, indien het prikkelbaar zij; en, in beide gevallen, ontstaan te zamen gezette werkingen, die niet zouden ontstaan zijn, indien dit deel niet geleeft, geen wezenlijke dadigheid of werkzaamheid bezeten had. (67.)

Men weet ook, dat, om door eene besinnettelijke Ziekte aangedaan te worden, 'er vereischt word, dat het werktuig van gewaarwording met het werktuig van tegenwerking overeenstemme; zonder deze gewaarwording en zonder deze tegenwerking kan 'er geene aansteking plaats hebben. — Het is immers door de *Theorie* bewezen, dat het niet alleen genoeg zij het aanstekings-gift aan het ligchaam mede te deelen, maar dat, zal de aanstekende Ziekte voortgeplant worden, het noodzakelijk is, dat de door den eigenaardigen prikkel van het gif veroorzaakte *reactie* (tegenwerking) der levende deelen mede plaats hebbe. (68).

Is

(67) Zie K. SPRENGEL's Handbuch der Pathologie, 1 Th. §. 45.
(68) Zie K. SPRENGEL, c. §. 795.

n nu in ſtaat eene van deze twee voorwaar-
..en, de gewaarwording namelijk, of de tegenwerking wegtenemen, dan vervalt van zelve de mogelijkheid om aangeſtoken te worden. — De Voorbehoeding rust dus op de verandering van de geſteldheid van het ligchaam, en neemt aldus de vatbaarheid voor altoos weg. — Deze verandering kunnen de gewone Voorbehoedmiddelen niet uitwerken, doch de Koepokken doen zulks, en hierom moet men de laatſten boven de eerſte verkiezen. — De wijze, waarop zij dit uitvoeren, is ons zeker onbekend, maar de uitwerking zelve word door de dagelijkſche ondervinding bevestigd. (69)

Het ſchijnt echter vrij waarſchijnelijk te zijn, dat de beweging, welke het uitwendig aangebragte Koepokſmet in het ligchaam, door middel der zenuwen, doet ontſtaan, deze verandering in de geſteldheid van het ligchaam te weeg brengt; want alhoewel de uitwerking van dit Koepokſmet minder is dan de uitwerking van het ſmet der Kinderpokken, zoo ziet men nogtans op den 8en. 9en. of 10en. dag, vroeger of later, door de *reactie* der menſchelijke natuur, eene ongeſteldheid, eene geringe, echter min of meer koortſige beweging, van eene pijnelijke opzetting der okſel-klieren en andere ligte koortſige toevallen ſomtijds verzeld, ontſtaan; wel-

(69) Zie Profesſors REMER Bemerkungen in HUFELANDS Journal 13 B. 3 St. pag. 15. & Seqq.

welke beweging, als zeer veel overeenkomst hebbende met de werking van het smet der Kinderpokken, die verandering in het gestel, zoo het schijnt, te weeg brengt, waardoor de vatbaarheid voor de Ziekte vernietigd word. — Daar ondertusschen het Koepoksmet veel zachter is, dan het smet der Kinderpokken, zoo zijn de toevallen ook minder hevig, en het geweld der geheele Ziekte is veel geringer, dan het geen men in de natuurlijke Kinderpokken ziet voorvallen.

Zeer veel lichts kan ons hier geven het geen de Hofraad SCHÖPF, te *Anspach*, aangeteekend heeft over de inwendige werkingen der uiterlijke Geneesmiddelen. — Lezenswaardig is deeze geleerde Verhandeling, welke in het vijfde deel van HUFELANDS *Journal der practischen Arzneikunde und Wundarzneijkunst* geplaatst is (70). — Hij toond, daarin, duidelijk, aan, dat de uitwerking der Geneesmiddelen dezelfde is, het zij inwendig gebruikt, het zij uitwendig aangelegd, en dat de uitwerkingen, der zoo wel in- als uitwendig gebruikte middelen, niet alleen door de opneming van de opslorpende vaten, maar wel, voornamelijk, door den indruk en den prikkel, welken zij op de zenuwen der huid of der maag maken, moeten verklaard worden.

De

(70) 4 St. pag. 752 & Seqq.

De Koepokken zijn dus het waare ſpecificum tegen de Kinderziekte, en beantwoorden volkomen aan de omſchrijving, welke VAN DEN BOSCH van de ſpecifica gegeven heeft. Hij zegt immers: *Specifique Geneesmiddelen zijn, volgens het algemeen gevoelen, zulke Artzenijen, welke door een bijzonder vermogen alleenlijk in die oorzaak werken, waardoor de Ziekte in het ligchaam voortgebragt wordt, door het beleedigde deel te bewegen en te veranderen, zonder nogtans de overige deelen van het ligchaam aan te doen.* (71)

Wat kan beter overeenkomen met het geen wij, zoo aanſtonds, van de Voorbehoeding gezegt hebben, dan deze ſtelling? de verandering, daar VAN DEN BOSCH van ſpreekt, ſtrookt volkomen met de gedachte, die wij van de Koepokken medegedeeld hebben: doch zij veranderen wel niet een enkel deel, het welk door dezelven beledigd is, neen, zij veranderen de ganſche geſteldheid, en verwekken, door derzelver werkzaamheid, zoodanig eene *modificatie* in de vaste deelen van het ligchaam, dat hetzelve voor de natuurlijke Kinderziekte ongevoelig en onvatbaar ſchijnt te worden.

Wil men nu hier, onder anderen, tegen in voeren de weinige overeenkomst, die 'er is tusſchen de Kinderpokken en de Koepokken, en daaruit beſluiten, dat het onbegrijpelijk, ja onwaarſchijnlijk voor-

(71) Proeve &c. pag. 189.

voorkomt, de eerſte door de laatſte uitteroeijen en te vernietigen; dan willen wij gaarne uitgelegd zien, waarom de Kinderpokken voor de Koepokken behoeden; want zeker is het, dat men aan niemand, die de waare Kinderpokken gehad heeft, de echte Koepokken kan mededeelen; en is dat zoo, waarom zouden dan de Koepokken niet even goed voor de Kinderpokken kunnen beveiligen? (72)

Daar nu alle die Voorbehoedmiddelen, waarvan wij geſproken hebben, alleenlijk, als tegengiften van het Pokſmet, aangeprezen worden; daar wij aangetoond hebben, dat zij dit, aan hun toegekend vermogen, indèrdaad niet eens bezitten; daar wij nu zoo aanſtonds gezien hebben, dat men, om de Kinderziekte voor te komen, de *dispoſitie* of voorgeſchiktheid tot dezelve moet wegnemen, en daar wij nu eindelijk bewezen hebben, dat niet de zoogenaamde Voorbehoedmiddelen, maar de Koepokken dit vermogen wezenlijk uitoeffenen, zoo zullen wij, gelijk ik vertrouw, niet lang in twijfel behoeven te ſtaan, aan welken van beide wij de voorkeur moeten geven.

Wat aanbelangd de Afzondering der Zieken van de Gezonden, welke wij mede onder de Voorbehoedmiddelen opgenoemd hebben, zal het niet nodig zijn hier veel te zeggen, om dezelve met de Koe-

(72) Zie Profesſor REMER, in Hufelands Journal, 13. B. 3. St. pag. 20.

Koepokken te vergelijken, en te onderzoeken, aan welke de voorkeur toekome; daar wij reeds te voren de volſtrekte onmogelijkheid aangetoond hebben, om, door Afzondering, immer deze Ziekte uitteroeijen. Hier ontbreekt altoos de Opperſte Magt, en deze zal nooit in ſtaat zijn den mensch zoodanig te dwingen, dat hij zich aan eene diergelijke willekeurige behandeling onderwerpe.

Eenigzins uitgebreider zullen wij nog dienen te zijn in de vergelijking der Inenting van de Kinderpokken met de Inenting der Koepokken, ten einde te kunnen doen zien, dat de laatſte ook wezenlijk den voorrang boven de eerſte verdiene te hebben.

Eer wij nogtans deze vergelijking voorſtellen, oordeelen wij het nodig U te doen opmerken, dat wij geenzins willen gehouden worden, als of wij thans de gewone Inenting der Kinderpokken alleen verachten, omdat 'er een ander middel uitgevonden is, het welk deszelfs plaats kan bekleeden, en dat wij alleen, uit hoofde der nieuwigheid van het laatſte, het eerſte willen afgeſchaft hebben — Zulk eene ongunſtige gedachte hopen wij niet dat iemand tegen ons zal opvatten. — Wij hebben immers te voren reeds gezegd, dat de Inenting der Kinderpokken het beste, het zekerſte middel, boven alle anderen geweest is, om het gevaar der vreesſelijke Kinderziekte voortekomen;

men; wij hebben niet verzwegen, dat men dezelve als een Goddelijk gefchenk heeft aangezien; wij hebben erkend, dat de grootfte Mannen dit middel hebben aangeprezen, en dat men derzelver nuttigheid, op bijna alle Akademien, openlijk heeft geleeraard. — Wij ontveinzen ook niet te belijden, dat duizende menfchen hun leven aan deze Inenting te danken hebben. — Wij willen dus niets aan de wezenlijke verdienften van dezelve onttrekken; maar wij willen maar alleen de voornaamfte punten aanhalen, waarin de Inenting der Kinderpokken van de Inenting der Koepokken verfchild, en waar in de laatfte, boven de eerfte, verkiezelijk is.

In de eerfte plaats komt dan in aanmerking het gevaar, waaraan de Inenting der Kinderpokken, fomtijds, iemand blootfteld. Dat dit gevaar, door de vijanden der Inenting, niet is verzonnen geweest, maar dat hetzelve, nu en dan, inderdaad heeft plaats gehad, zal niemand ontkennen. — Wij hebben gezien, dat vele Inenters edelmoedig genoeg geweest zijn te erkennen, dat 'er van de vijf- of zeshonderd Ingeënten fomtijds één het flagtoffer konde gerekend worden. — Dit getal is niet, met moedwil, vergroot, daar men fomwijlen het getal der aan de Inenting geftorvenen vrij grooter ftellen mag. — Ja Profesfor REMER, te *Helm ftäd*, fpreekt van een geval, waarbij van zeven

Ingeënten twee geſtorven zijn (73). — Wij willen ondertusſchen dit gevaar niet vergrooten, en daar door de Inenting in een ongunſtiger licht ſtellen, dan zij verdiene. — Genoeg is het, dat wij hier uit reeds het groot onderſcheid kunnen opmaaken, het welk tusſchen de ingeënte Kinderpokken en de ingeënte Koepokken plaats heeft; daar men van de laatſte veilig zeggen kan, dat niemand ooit gevaar loopt door dezelven het leven te verliezen — De Ziekte immers, door de Koepokken veroorzaakt, is zoo ligt, zoo gering, dat men dezelve meestal naauwelijks bemerken kan, en dat volwasſenen, gedurende derzelver loop, hunne zaaken onverhinderd kunnen blijven waarnemen.

Ik weet wel, dat men een zuigend kind opnoemd, het welk te *Londen* aan de Koepokken zoude geſtorven zijn; doch wanneer men dit, als het eenig bekende geval, gelieve aan te halen, dan hebbe men, daarbij, te bedenken, dat dit kind, als dan nog, ſlechts het eenig ongelukkig voorwerp ware onder vijftien duizend menſchen, welke, tot op dien tijd, te *Londen*, door de Koepokken wierden ingeënt, en wanneer men daarbij nog in overweging neme, dat, onder de vele duizenden, die men naderhand door geheel Europa gevaccineerd heeft, 'er geen één het leven door verloren heeft, maar dat zij alle de Koepokken gelukkig doorgeſtaan heb-

(73) Zie HUFELANDS Journal, 13 B. 2 St. p. 148.

hebben (74), dan kan dit eene ongelukkige geval geene vermindering aan de wezenlijke waarde der Koepokken toebrengen, noch het gevaar derzelve, met het gevaar der ingeënte Kinderpokken, eenigzins gelijk ftellen.

Ten tweede kan men niet ontkennen, dat de ingeënte Kinderpokken den mensch fomtijds even fterk misvormd hebben als de natuurlijke Pokken zelven. — Hoe vele voorbeelden hebben wij niet gezien van menfchen, die, na de ingeënte Kinderpokken, in het aangezicht, vreesfelijk gefchonden gebleven zijn? Hoe velen vertoonen niet nog pokdalen en diepe naden, de overblijffels van de ingeënte Kinderziekte? Dit heeft men van de Koepokken volftrektelijk niet te vreezen: de geringheid der Ziekte en het bepaald plaatfelijke van dezelve, behoeden, volkomen, voor dergelijke en meer andere ongelukken.

Ten derde en wel voornamelijk, diend opgemerkt te worden, dat de ingeënte Kinderpokken befmettelijk zijn, en dat, zoo als wij reeds gezegd hebben, vele voorbeelden bevestigen, dat, door dezelven, de Kinderziekte is voortgeplant geworden. — Deze befmetting heeft bij de Koepokken mede geene plaats; dezelve zijn van alle befmetting, volkomen, vrij, en kunnen niet, dan door in-

en-

(74) Zie Profesfor REMER in HUFELANDS Journal. l. c. p. 145 & p. 149.

enting, medegedeeld worden. — Men heeft dus niet te vreezen, dat, door dezelve, ooit eene heerſchende Ziekte ontſtaan zal. — En hier door vooral zijn de Koepokken te verkiezen. — Men wilde door de Inenting der Kinderpokken de Ziekte uitroeijen, en men bedacht niet, dat de Inenting de Ziekte, veel eer, alomme deed verſpreiden.

Om deze reden ſtelden ſommigen eene algemeene Inenting voor. — Dezelve zou zeker de Ziekte hebben kunnen vernietigen, indien men ze had kunnen doen plaats grijpen; maar wij hebben gezien, dat eene algemeene Inenting, tot heden toe, onmogelijk en onuitvoerlijk geweest is. — Profesſor REMER zegt zeer wel: zoo eene geweldige, op bevel der Overigheid ingevoerde algemeene Inenting is onuitvoerlijk, en moet als eene *despotique* wreedheid beſchouwd worden (75).

Ten laatſte kan men nog, tot deze vergelijking brengen, dat, gelijk de Inenting der Kinderpokken van alle gevaar niet volkomen vrij te ſpreken is, men ook uit dien hoofde, alle voorwerpen, zonder onderſcheid, aan dezelve niet durft onderwerpen, maar dat men daartoe veeltijds verkiest zoodanige voorwerpen aan welkers gezondheid niets, of ten minſte, zeer weinig ſchijnt te ontbreken. —

Voeg

(75) Zie HUFELANDS Journal 13 B. 2 St. p. 144. Sub finem.

Voeg hier bij, dat men ook aan alle menſchen, in alle tijdperken van hun leven, de Ziekte, door Inenting, niet durft mededeelen, maar dat 'er ſommige omſtandigheden kunnen plaats hebben, die de Inenting, voor eenigen tijd, doen uitſtellen; terwijl ondertusſchen zoodanige perſonen, op het onverwachst, kunnen beſmet worden, vooral, wanneer de Ziekte algemeen heerſchende is. — Deze bedenkelijkheden hebben nu bij de Koepokken geene plaats; men kan dezelven aan alle voorwerpen mededeelen; geene leeftijd, geene ſaizoenen, geene natuurlijke ongeſteldheden moeten iemand van de Koepokken weerhouden, vooral, wanneer het gevaar van beſmetting der Kinderpokken daar is.

Wanneer wij nu dit alles rijpelijk overwegen, wanneer wij nu eindelijk onze aandacht vestigen op deze vergelijking, welke wij tusſchen de Inenting der Kinderpokken en de Inenting der Koepokken gemaakt hebben, wie onzer zal dan nog twijfelachtig, wie onzeker kunnen zijn, aan wien hij, ter afwering van de Kinderziekte, de voorkeur zal geven?

Ook een ieder, die, zonder vooroordeel, ernſtig overweegd, wat wij, tegen de Inenting der Kinderpokken, in het midden gebragt hebben, zal, dunkt mij, moeten toeſtemmen, dat men, door die Inenting, nimmer kan uitwerken, het geen men door dezelve zoekt ten uitvoer te brengen, te weten het uitroeijen der Kinderziekte. — De Inenting, hoe

hoog ook wel eer gefchat, moet, in dit opzigt, voor de Koepokken wijken, indien het wezenlijk ernst zij de Ziekte te vernietigen — Zulks is door de gewone Inenting onmogelijk, doordien zij befmettelijk is, en zoo lang zij niet algemeen ingevoerd kan worden, het geen, met de reden, mede onbeftaanbaar is. — Hier geld immers voorzeker de bekende, en van ons reeds te voren aangehaalde Spreuk: *doe aan niemand, het geen gij niet wilt, dat aan u gefchiede.* — Breng dus niemand in gevaar, wanneer gij het gevaar van u zelve tracht afteweren. En waartoe zal het langer nodig zijn, een gevaarlijk, een befmettend middel aantewenden, daar men thans in ftaat gefteld is, om hetzelfde doel te bereiken, zonder eenig gevaar voor zich zelve, zonder eenig gevaar voor een ander te veroorzaken! daar men thans volkomen zeker is, dat men, door middel der Koepokken, de vernielende Kinderpokken onfeilbaar kan voorkomen. — Het middel is dus bij de hand; het hangt van ons zelven af daarvan gebruik te maken, om ons voor het gevaar der Kinderpest, voor altoos, te behoeden.

Doch is het ons wezenlijk ernst deze plaag geheel en al uitteroeijen, en het ganfche Menschdom van dezelve te bevrijden, dat men dan de Inenting der Koepokken algemeen make. Zonder dezelve algemeen te doen worden, zal men, door de Koepokken, even min de Kinderziekte verbannen,

als

als men zulks, door eenig ander middel, zelve door de Inenting, niet heeft kunnen te weeg brengen.

Dat dan eens eindelijk zij, die het Bestuur in handen hebben, ernstig, zich benaarstigden, om de Inenting, door middel van de Koepokken, over den geheelen aardbodem, algemeen te maken; dat eenmaal alle Koningen en Vorsten zich genegen toonden, om, tot dit groote doelwit, gezamenlijk, mede te werken; op dat deze verschrikkelijke plaag, zoo als weleer de pest, verbannen werd. — Hoe vele duizende menschen zouden als dan in het leven behouden worden! hoe vele zouden niet bewaard blijven van mismaakt en gebrekkig te worden, gelijk men nu, helaas! maar al te dikwerf, door de Kinderziekte, ziet gebeuren, zoo dat de dood veelmalen voor hun verkieslijker te achten is dan dusdanig ellendig leven!

Laten wij ondertusschen God nederig dank zeggen, dat het Hem goedgunstig behaagde, eindelijk een middel te doen ontdekken, waardoor eene der vernielendste, der moorddadigste Ziekten, de Kinderziekte, zeker, kan voorgekomen worden.

Laat de nagedachtenis van EDUARD JENNER, bij ons, ja bij het laatste nageslacht, in zegening blijven. — Laten wij vlijtig voortgaan waare voorstanders te zijn van deze heilzame ontdekking. — Laten wij, door onze voorbeelden, de

de zulken trachten te overreden, die van de wezenlijke nuttigheid en het waare vermogen der Koepokken noch niet overtuigd zijn, ja laten wij ons fteeds beijveren, om, aan onze minvermogende medemenfchen, dit onfeilbaar behoedmiddel medetedeelen, en alzoo de belangen van ons Genootfchap blijven behartigen.

IK HEB GEZEGD.

